

מבשר טוב

יום כיפור

- א..... תשליך תשפ"א
- א כיסוי הדם תשע"א
- ב..... טיש ערב יוהכ"פ תשע"ד לפ"ק
- ז..... דרשת כל נדרי תשפ"א
- ד"ד..... על תפילת נעילה תשפ"א
- ח"ח..... טיש מוצאי יום כיפור תשס"ה

תשליך תשפ"א

בפסוקים הנאמרים בתשליך אנו מבקשים: 'ותשליך במצולות ים כל חטאתם', שהשי"ת ישליך את עוונותינו למצולות הים, למען לא יזכרו ולא יפקדו. ולכאורה יש להבין למה אם כן אין אנו מבקשים שהשי"ת יאבדם לגמרי מן העולם, ולמה להשליכם לתוך הים.

ונראה, דהנה הים נחשב לרשות אחרת לגמרי מן היבשה, וכעולם אחר הוא, וכמו שנראה מדברי חז"ל שאמרו (חולין קכ"ז): 'כל שיש ביבשה יש בים'. וממילא כאשר החטאים והעוונות מושלכים בים, שוב אין להם שייכות עמנו כלל.

אך אין רצוננו שיאבדו לגמרי מן העולם, דהא קיימא לן בעושה תשובה מאהבה שזדונות נהפכים לו לזכויות, ולכן אנו מבקשים מהשי"ת שלא יאבדם לגמרי, רק יטמינם לעת מצוא, כאשר נזכה לשוב בתשובה מאהבה, אז יתהפכו לנו העוונות לזכויות, ויצאו ממעמקי הים לזכותנו.

וכבר אמרו צדיקים מהדורות הקודמים, שבזמנים אלו, כל איש ישראל ששב בתשובה אל השי"ת נחשב לו כבחינה של תשובה מאהבה, כן יזכנו השי"ת.

בשחיטת הכפרות וכיסוי הדם

ערב יום כיפור תשע"א

כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה היה מהדר מאד אחר מצוות כיסוי הדם מה שלא מצינו זאת בצדיקים אחרים, ודבר זה הוא פלא גדול.

ולדעתי מקור המנהג הוא על פי מה שמצינו שקודם חורבן בית המקדש הרגו את זכריה הנביא שאמרו במדרש:

[קה"ר ג כ]: "ר' יונתן בעא קמיה ר' אחא באיזה מקום הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים אמר לו לא בעזרת נשים ולא בעזרת ישראל אלא בעזרת כהנים ולא נהגו בדמו לא כדם צבי ולא כדם איל בדם איל וצבי כתיב בהם בתורה ושפך את דמו וכסהו בעפר אבל זכריה הצדיק לא נהגו בדמו לא כדם איל וצבי אלא שפכוהו על האבנים דכתיב כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו וגו' כל כך למה להעלות חמה ולנקום נקם ועל כך כתיב וזכור את בוראיך בימי בחורותיך. את מוצא בשעה שעלה נבזראדן להחריב את ירושלים רמז הקב"ה לאותו הדם שיהיה תוסס ועולה רנ"ב שנה מן יואש עד צדקיה מה עשו גרפו עליו כל עפר ועשו כל ערמה ולא נח והיה הדם תוסס ומרתיח, אמר הקב"ה לדמא: הא ענתא דתיגיבי דייתיקי דידך כיון שעלה נבזראדן וחמא יתיה אמרו לון מה טיבו של דם הזה שתוסס כך. אמרו לו: דם פרים ואילים וכבשים שהיו שוחטין ומקריבין הביא פרים וכבשים ואילים ושחט עליו ולא שתק ולא נח ולא עמד מיד הביאן תלאן בגרדון. אמר לון: אמרו לי מה טיבו של דם זה ואם לאו אנא מסרק יתכון במסרקא דפרזלא. אמרו לו: הואיל והקב"ה רוצה לתבוע דמו מידנו נגלה לך. אמרו לו: כהן ונביא ושופט היה מתנבא עלינו את כל הדברים האלה שאתה עושה עמנו ולא היינו מאמינים בו ועמדנו עליו והרגנוהו על שהיה מוכיחנו מיד הביא שמונים אלף פרחי כהונה ושחט עליו ולא נח והיה הדם בוקע ועולה עד שהגיע לקברו של זכריה ועוד הביא סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה ושחט עליו ולא נח באותה שעה באותו רשע וזעק על דמא ואמר ליה: מה טב את ומה דמא דידך יתירא מדמי אילין בעי את דניבד כל אומתך בגינה באותה שעה נתמלא הקב"ה רחמים ואמר ומה אם זה רשע בן רשע ואכזרי ועלה להחריב את ביתי נתמלא עליהם רחמים אנכי שכתוב בי ה' ה' אל רחום וחנון וכתוב בי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו על אחת כמה וכמה באותה שעה רמז הקב"ה לאותו דם ונבלע במקומו".

משמע מזה שאילו היו נוהגים בדמו כדם הצבי והאיל שמכסים את דמם, לא היה הקיטרוג גדול עליהם כל כך שמה שהיו מכסים את דם זכריה הנביא היה מיקל עוון הריגתו מכלל ישראל, והיו מחליש עוונם.

וכעין זה כתב המהרש"א [בבא קמא דף קיז.]: "וכסוי הדם הוא ממדת רחמנות כמ"ש באיכה רבתי בדמו של זכריה שלא נהגו בדמו לא כדם צבי ואיל דכתיב ושפך את דמו וכסהו כו' ע"ש וק"ל".

וזה אחד מהטעמים שהיה כ"ק אאמו"ר צוקללה"ה נוהג לקיים בכל יום מצוות כיסוי הדם, כדי להמתיק את הדינים בטרם יעמוד בתפילתו.

וזהו הטעם גם כן שאנו נוהגים לקיים מצוות כיסוי הדם קודם יום הכיפורים, כדי להמתיק את הדינים הקשים בטרם יום הקדוש

יעזור השם יתברך שנזכה לגמר חתימה טובה

שולחן הטהור

ערב יוהכ"פ תשע"ד לפ"ק

מאמר קדושת ערב יום הכיפורים באכילה ושתיה

א

קדושת ערב יום הכיפורים גדולה מקדושת יום הכיפורים

גרסינן [יומא פא:]: "תני חייא בר רב מדיפת, 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה' [ויקרא טז לא], וכי בתשעה מתענין, והלא בעשור מתענין. אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". ע"כ.

ודייק כ"ק אא"ז זצלה"ה בסה"ק דברי בינה [האזינו ושבת שובה אות א], וזל"ק: "באמת קדושת ערב יום הכיפורים גדול עוד יותר מקדושת יום הכיפורים, וכמו שאמרו חז"ל [ברכות ח:]: כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". עכ"ל.

מדויק בלשון הגמרא שהתשיעי חשוב בכפלים כתענית תשיעי ועשירי

והיינו, שמדייק לישנא דגמרא "כאילו התענה תשיעי ועשירי", שיש באיכות קדושת ערב יום הכיפורים קדושה בכפליים, ולכן חשוב כמתענה גם תשיעי וגם עשירי, שקדושתו גדולה יותר מקדושת יום הכיפורים.

והדברים צריכים ביאור כמובן, כיצד יתכן שיהיה האי יומא דערב יום הכיפורים מתעלה בקדושתו יותר מיום הקדוש בעצמו, וצריך עיון.

כיצד יתכן שאכילה ושתייה דתשיעי חשובים יותר מתענית שני הימים

עוד צריך לבאר חשיבות מצות אכילת ערב יום הכיפורים, שמבואר בגמרא סדר קדושת ערב יום הכיפורים שהוא במצות אכילתו, כמ"ש "כל האוכל בתשיעי". וכיצד תהיה האכילה והשתייה הגשמית גדולה וחשובה כל כך, עד שתעלה במעלתה על קדושת יום הכיפורים, ותהיה אכילה זו נחשבת כתענית שני ימים תשיעי ועשירי.

צ"ב ביסוד אכילת ערב יוהכ"פ – הרי מתדמים ישראל כמלאכי השרת

ויותר קשה ממ"ש במדרש [ילקוט פרשת אחרי רמז תקעח] שישראל נדמים ביום הכיפורים כמלאכי השרת, שאינם אוכלים ואינם שותים. וז"ל: "ראה סמאל שלא מצא בהן חטא, ואמר לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, יש לך עם אחד בארץ דומה למלאכי השרת, מה מלאכי השרת יחפי רגל כך ישראל יחפי רגל ביום הכיפורים, מה מלאכי השרת אין להן קפיצין עומדין אף ישראל עומדין ביום הכיפורים, מה מלאכי השרת אין בפיהן אכילה ושתייה כך ישראל אין בפיהן אכילה ושתייה ביום הכיפורים, מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל, מה מלאכים שלום ביניהם כך ישראל, והקב"ה שומע עדותו מן הקטיגור שלהן ומכפר על כל עונותיהם של ישראל". ע"כ.

מבואר מעלת ישראל קדושים ביום הכיפורים כדוגמת מלאכי השרת, "מה מלאכי השרת אין בפיהן אכילה ושתייה, כך ישראל אין בפיהן אכילה ושתייה". וצריך להבין אם כן מצות אכילה ושתייה שהגדילו חכמים בערב יום הכיפורים, בעת שישראל ניגשים להידמות כמלאכים ביום הקדוש.

וכן כתב הרמ"א [או"ח סי' תר"י ס"ד]: "יש שכתבו שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום כפור, דוגמת מלאכי השרת". עכ"ל.

ב

תאוות הגשמיות מפקיעים שפעת חיות קדושת תורה ומצוות

ואשר ייראה בעזה"ת בהקדם מה שהיה כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה מרבה לעורר, שהסיבה הגורמת שאין לו לאדם שמחה והנאה וחשקות בקיום תורה ותפילה מצוות ומעשים טובים, היא מחמת ההנאות הגשמיות שהאדם משתקע בהן. כאשר אין האכילה לשם שמים וכדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך, אלא אוכל לתאוה והנאת הגוף, והתאוות המגושמות שהאדם מתגשם ומשתקע בהם, הם שמוציאים ומפקיעים ממנו חיות אלקי בתורה ותפילה, וגורמים חולשה וקרירות בעבודת השם יתברך.

וכן כתב בספרו הק' חלקת יהושע [פרשת בהעלותך דף כג: טו"ב] וז"ל: "אל מול פני וכו'. לרמז כמו שאיש ישראל מתנהג בגשמיות, כך מרגיש בתורה ותפילה. וזה [ויקר"ר יג, ג] לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, לצרף שיהיה הגשמיות גם כן בחינת מצוה. וזה [יומא לט]. אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. וזה 'אל מול פני המנורה', שולחן בצפון, כפי שמתנהג בדברים הגשמיים, כך מאיר בתורה ותפילה, כי נר מצוה ותורה אור [משלי ו כג]. עכ"ל.

בהנאה מתאוות עולם הזה נעשה קר [קאלט] כמו קרח

ומעין זה כתב עוד בפרשת שלח [דף לג: טו"ב] וז"ל: "על פי אמרי קודש של א"ז זצלה"ה מפשיסחא, על [במדבר טז א] 'ויקח קרח', באם האיש ישראל ח"ו לוקח לעצמו כל הענין של דברים הגשמיים, כמו אכילה וזיווג, באם ח"ו אין מכוון בהם לצורך גבוה, (אם) [אז] גם בתורה ותפילה מרגיש קרירות. וזה 'ויקח', שולקח לעצמו, אז נעשה בחינת 'קרח', קרח, קאלט וכו', השי"ת יזכני לשמור ולעשות הכל". עכ"ל.

ונמצא שכפי ההנאה הגשמית שהאדם נהנה מתאוות עולם הזה, כך הוא מרגיש בתורה ותפילה, וכך היא איכות עבודת השם שלו והשפעתה.

כי הנהנה מתאוות הגשמיות הרי הוא מגדל ומגביר את החלק הבהמי שבו, כי יש באדם את הנפש הרוחני העליון, ויש את הנפש היסודית שבגוף שהיא הנפש הבהמית. ובאכילה מזין את הנפש היסודית הבהמית, ובאם אינו מרוממה לרוחניות, הרי הוא מחזק הבהמיות שבו, ומחליש ומפחית כח נפש הרוחנית. ובזה פוגע הוא בהשפעת תורה ותפלה ומצוות שעושה, שלא יוכלו להשפיע עליו החיות כראוי.

טעם ירידת השפעת קדושת התורה והמצוות בזמנינו – מחמת התאוות המתרבות

וזו סיבת ירידת השפעת קדושת וחיות תורה ומצוות על ישראל כהוגן בזמנינו, כי בזמנים הקודמים שלא היו בני ישראל שקועים כל כך בתאוות אכילה ושתייה כמו בזמנינו, לכן היתה לתורה ומצוות שלהם יותר השפעה לטובה עליהם.

וכבר האריך בזה בתניא [ח"א פ"ז ד"ה אך נפש], וז"ל: "אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה, המלובשת בדם האדם כנ"ל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה, וקיום וחיות כל הדומם, וכל הצומח המותר באכילה. וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עולם הזה שאין בהם צד איסור, לא שורש ולא ענף משס"ה מצוות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן, רק שאינן לשם שמים, אלא רצון הגוף וחפצו ותאוותו, ואפילו הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש, אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו, לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה". עכ"ל"ק.

מלחמת הנפש האלקית עם הנפש הבהמית על כיבוש הגוף ורצונותיו

ועוד כתב שם [פ"ט] וז"ל: "הנה כתיב [בראשית כה כג] 'ולאום מלאום יאמץ', כי הגוף נקרא 'עיר קטנה' [נדרים לב:], וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת, שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה, דהיינו להנהיג יושביה כרצונו, ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות: האלהית, והחיונית הבהמית שמהקליפה, נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו, שהאלהית חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו ומנהיגתו, וכל האברים יהיו סרים למשמעתה ובטלים אצלה לגמרי וכו'".

"אך נפש הבהמית שמהקליפה, רצונה להפך ממש – לטובת האדם, שיתגבר עליה וינצחנה, כמשל הזונה שבזוהר הקדוש [ח"ב דף קסג.]. עכ"ל"ק.

ג

באכילת ערב יום הכיפורים מתקדשים כל אכילות השנה

מתן תורה לישראל לקדש בה החלק הבהמי שבאדם ולרוממו כחלק המלאכי שבו

ובהקדמה זו נבוא אל היישוב במעלת אכילת ערב יום הכיפורים, דהנה התורה ומצוותיה נתנה לבני אדם, ולא ניתן הדבר לבהמות. וצריך איש ישראל בכוח התורה והמצוות לקדש אף את חלק הבהמי שבו, ולרוממו אל הקדושה ולקרבת אלקים.

[שהרי אמרו [חגיגה טז.]: "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת, שלשה כבהמה וכו' ע"ש. ועל כך נתנה תורה כדי שיהפוך בה ויקדש על ידה אותם שלשה שהוא כבהמה, להיותו אף בהם כמלאכי השרת, והארכת במקום אחר].

ועל כך ניתנה מצוה זו דאכילת ערב יום הכיפורים, וקדושתו הגדולה דהאי יומא, להכין את ישראל להיות נדמים כמלאכי השרת ביום הקדוש, על ידי שיתקדש גם חלק הבהמי שבאדם, ולא יהיה כמעורב חלק המלאך שבו עם חלק הבהמי שבו, אלא באכילת מצוה יתקדש כולו כמלאכים, ולהכין את עצמו לקראת יום הקדוש הבעל"ט שבו נדמים אנו כמלאכי השרת.

אפילו המלאכים נאסרו להיכנס עם הכה"ג לפני ולפנים – כי קדושתו גדולה מהם

ומצינו מעלת בני ישראל שיכולים לבוא למדרגת מלאכי השרת מלאכי עליון, ועוד יותר מהם. וכמו שמצינו בו בכהן גדול שנתעלה ונתקדש ביום הקדוש יותר מן המלאכים, כמו שנאמר בו [ויקרא טז יז] "וכל אדם לא יהיה באהל מועד, בבואו לכפר בקודש עד צאתו". ודרשו בו חז"ל שאפילו המלאכים דכתיב בהם [יחזקאל א י] "ודמות פניהם פני אדם", גם כן נאסר עליהם להיכנס עם הכהן גדול בבואו לכפר בקודש, שמדרגתו גדלה ונעלה מהם.

כדאיתא בירושלמי [יומא פ"א ה"ה]: "מעשה באחד [צדוקי היה] שהקטיר מבחוץ והכנים מבפנים וכו', אמרו: לא באו ימים קלין עד שמת. ויש אומרים יצא חוטמו מזנק תולעים, וכמין פרסת עגל עלת בתוך מצחו. [דהיינו רגל מלאך שחבטו, שנאמר (יחזקאל א ז) ורגליהם רגל ישרה. קרבן העדה]."

ולהלן שם: "בעון קומי ר' אבהו, והא כתיב 'וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו', אפילו אותן שכתוב בהן 'ודמות פניהם פני אדם' לא יהיו באהל מועד, והן המלאכים, [ואם כן מהיכן בא המלאך לפנים לחבטו]. אמר לו, בשעה שנכנס כדרכו. [ומקיים מצות העבודה כתיקונו, הוא דאסור לכל אדם להיות שם, אבל זה שלא עשה כתיקונו מותרים להיות שם. קרבן העדה]. ע"כ.

וכן כתבו בתוס' מנחות [קט:]: "נזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים. בירושלמי [יומא פ"ב סוף ה"ה] פריך, והכתיב וכל אדם לא יהיה באוהל מועד, ואפילו מלאכים דכתיב ודמות פניהם פני אדם. ומשני, דשמא שכינה היתה". ע"כ.

והרי שנתעלה הכהן גדול ביום הכיפורים יותר ממדרגת מלאכי השרת, שלהם נאסר להיכנס לפני ולפנים.

אכילת עיוהכ"פ מעלה כל אכילות השנה ומזכך ההתגשמות שבתאוות הגוף

והדבר צריך ביאור, כי בפשטות איך יתכן שיהיה אדם קרוץ מחומר, שעל כורחו יש לו קישור ושייכות בענייני עולם הזה הגשמיים, באכילה ושתייה ושאר עניינים גופניים, מתגדל במעלתו יותר ממלאכים ושרפים שכולם אש יוקדת בתכלית הזיכוך הרוחני העליון.

ברם נראה שכל זאת נעשה ונפעל בכוח קדושת האי יומא רבא של ערב יום הכיפורים, ומצות אכילתו ושתייתו, שזה היום מעלה ומתקן כל ענייני הגשמיות שהאדם נתגשם בהם באכילה ושתייה של תאוה במשך ימות השנה, ומזכך את האדם לקראת יום הכיפורים שיהיה נדמה בו כמלאכי השרת.

כמו שכתב בסה"ק מאור עינים [פרשת אמור בפסוק אלה מועדי ה', ד"ה וסוד התענית בתוה"ד], וזל"ק: "ומפני שהשם יתברך חפץ חסד, 'וחושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידח' [ש"ב יד יד], שיהיה עלייה בצד מה לכל האכילות החיצוניות של כל ישראל. על כן קבע יום אחד בשנה, והוא ערב יום הכיפורים, שמצוה לאכול ולשתות בו, אפילו כשאוכל בבחינה חיצונית שהוא למלאות תאוותו בערב יום הכיפורים נחשב לו גם כן למצוה, וכאלו התענה וכו'. ועל ידי זה שיש פעם אחת מצוה באכילה חיצונית ההיא, על ידי זה [יש] עלייה לכל אכילות חיצוניות לכל השנה, מאחר שגם בבחינה זו יש פעם אחת קירוב לקדושה, על ידי הכוח של מצוה שעושה בערב יום הכיפורים אפילו בחיצוניות המאכל, יש קירוב לכל הבחינה ההוא מכל השנה". עכ"ל"ק.

"מעלה עליו הכתוב" – הפסוק מעלה לו באכילת עיוהכ"פ את כל אכילות השנה

וכן כתב בסה"ק בית אהרן [לערב יו"כ, דף קלח.]. וזל"ק: "פתח ואמר, כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי, דער פסוק איז אויף אים מעלה [הכתוב הוא שמעלה אותו עליו], כי בזה מעלים כל האכילות ושתיית של כל השנה וכו' עכ"ל"ק.

הרי מבואר, שמצות אכילה ושתייה של ערב יום הכיפורים מעלה ומתקן כל האכילות של כל השנה. וכן מתקן גם את שאר ענייני תאוות הגשמיות, ששורש כולם הוא באכילה המרובה, כאשר הארכת בעזה"ת בספר מבשר טוב שולחנו של אדם מכפר עיין שם.

ובזה נמצאת אכילה ושתייה זו דהאי יומא מעלה ומתקן ומזכך את האדם, שעל אף היותו קרוץ מחומר ונצרך לאכילה ולשתייה, הרי נתעלה בכח יום זה הכל אל הקדושה, ונזדכך ונתהפך לרוחניות. ובכן נמצא בזה מתעלה יותר ממדרגת מלאכי השרת, שבהם אין שייכת זו העבודה של זיכוך והעלאת ותיקון הגשמיות, רק נפרדים מיסודם מן הגשם ודו"ק.

אכילת מצוה דאורייתא בערב יום הכיפורים פעם אחת בשנה בלבד

ובאשר תפס המאור עיניים שאין בכל השנה מצות אכילה כי אם "פעם אחת" בלבד, באכילת ערב יום הכיפורים, כמבואר בלשון קדשו. כוונתו כנראה במה שכל האכילה והשתייה הרגילה שהאדם אוכל ושותה לעצמו ביום זה אכילה של מצוה. ולא דמיא לאכילת מצוה בליל פסח שאנו מצוים מצד המצה, או בסוכות מצד הסוכה, ולא מצד הגברא שנצטווה לאכול ולשתות לעצמו. וזו האכילה דייקא היא שמעלה ומתקן כל אכילות השנה, בהיותה גם היא כמותם, אכילה שלצורך הגוף עצמו, ומצד המצוה שבה מתקן הכל.

וכנראה סבירא ליה שאכילת ערב יום הכיפורים דאורייתא, ולא רק מאסמכתא או דברי קבלה. ולא דמיא לאכילת שבתות וימים טובים, שאין חובת אכילתם מדאורייתא ממש. ואף לא באכילה דוקא רק מצד עונג, כדמוכח מהיתר תענית חלום בשבתות וימים טובים [ברכות לא]. וגם באים בעיקר מצד היום וכבודו, לא לגברא עצמו, מה שאין כן באכילת ערב יום הכיפורים ודו"ק.

וכבר דן בהאי הלכתא בכסף משנה [פ"ג מהל' נדרים ה"ט], ביסוד איסור התענית בערב יום הכיפורים, וחובת אכילתו ושתיתו, אם היא מן התורה, עיין שם שדייק כן בדעת הרמב"ם [שם], או שמא אין זה אלא אסמכתא בעלמא ע"ש.

דעת החתם סופר שמצות אכילה דאורייתא היחידה בזמה"ז היא מצות מצה

וראיתי בתשובות חתם סופר [ח"ה סי' קצ"ו בהשמטות] שהעלה, שמצות אכילה דאורייתא היחידה שנשארה בזמן הזה אחר שבטלה אכילת קדשים, היא אכילת מצה בליל פסח. – וזל"ק [ד"ה אליכם אישים]: "מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצוות אכילה שבכל התורה. אין לנו פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצוה אחת משנה לשנה וכו'". עכ"ל"ק.

וכנראה סבירא ליה גבי מצות אכילת ערב יום הכיפורים, שאינה אלא 'אסמכתא בעלמא', עיין כסף משנה שם, ולאו מדאורייתא. אמנם לשיטת החולקים אף אכילת ערב יום הכיפורים מן התורה, גם בזמן הזה כמבואר.

ואפשר לפי דעת החתם סופר שמצות אכילת מצה יחידה שנשארה מכל מצוות שבתורה, שגם בה ניתן לתקן ולהעלות ולזכך את כל אכילות השנה כולה.

ד

יישוב מהות קדושת ערב יום הכיפורים – יותר מיוהכ"פ עצמו

נמצאת קדושת ערב יום הכיפורים, וקדושת אכילה ושתיה שבו, גדולים עד מאוד, מאחר שנוקבים ויורדים אף לתוככי החלק הגשמי שבאדם, לזככו מזוהמתו ומתאוותו בשרים שנדבקה בו. לרוממו וללמדו ולחכמו כיצד ואיך ניגשים אל כל ענייני הגשמיות הללו כיאות, להעלות ולברר מהם את החלק הרוחני ורצון ה' שבפנימיותם.

וזה סוד מעלת קדושת האי יומא, שמקדש אף את הגשמיות, ויש בכוח קדושתו הנשגבה להפוך החלק המגושם שבאדם שנתעבה בתאוותו, וסתם את השכל ואת הדעת, והחשיך אור העליון שבנשמתו, לבחינה הרוחנית. שיתקדש באכילתו ויזדכך עצם גופו, בדרכי הגישה הנכונה והראויה לעניינים הגשמיים כפי רצון של מעלה הנצרך מהם, עד שייחשבו אף הם כהתורה והמצוה, שמתקרב האדם בתוצאתם לשכינה הקדושה, ולא בהיפך שירחיקו אותו ממנה.

ובזה נמצא מבואר היטב מה שהבאנו בריש דברינו [ריש ס"ק א], מ"ש בדברי בינה: "שבאמת קדושת ערב יום הכיפורים גדול עוד יותר מקדושת יום הכיפורים". והיינו משום שקדושת יום הכיפורים באה רק בהתקדשות הרוחנית, ופועלת מכוח התענית וסדר פרישה מתאוות עולם הזה וההתרחקות מהם בחמשה עינויי הגוף. מה שאין כן קדושת ערב יום הכיפורים גדולה ונשגבה יותר, שמקדשת ומזככת אף אל תוככי הגשמיות, והפיכתם לרוחניות.

כמה מדרגות הן בהתקדשות עבודת האכילה

וכמובן ישנם מדרגות רבות בדרכי עבודת האכילה והתקדשותה, והבחינה הפשוטה השווה לכל נפש היא, שלא להשתקע חלילה בתאוות הגוף ותענוגותיו, אלא יזכור בדעתו תמיד מטרת וסיבת האכילה כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך, ולא יתן לנפשו להיגרר ולהוסיף הנאות ותענוגים בתאוה המגושמת, בדברים שאינם נצרכים לכוונה זו.

אך יש מדרגה גבוהה ונעלית יותר בהתקדשות האכילה, כמאמר הרה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב זצללה"ה, שבשנות בחרותו היה חושב: הלוואי שתהיה אכילתי כמו תפילתי, אבל אחר כך היה מחשב בהיפוך: הלוואי שתהיה עבודת תפילתי כעבודת אכילתי.

והיינו שבשנות הבחרות היה משתוקק שהעבודה הרוחנית תביאהו ותרוממנו אל העבודה הגשמית, ואילו בשנות העמידה אחר שקידש גופו כל כך, היה כוסף בהיפוך, שהעבודה הגשמית העליונה תרומם בו בהתקדשותה הנשגבה יותר גם את העבודה הרוחנית.

עבודת האכילה של כמה צדיקים קדושי עליון

ונודע מכמה צדיקים קדושי עליון, שהיו עובדים השם יתברך ומשרתים לפניו במסירות נפש בעבודת האכילה. כדוגמת הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זצלה"ה, שהיה אוכל הרבה מאוד יותר מכוח אנוש. והיה אומר שאם יהיה בכוחו לאכול יותר יוכל בקדושת אותה אכילה להחזיר בתשובה גם את כל אחינו בני ישראל שהתדרדרו בגרמניה, והדברים עתיקין ואין כאן המקום להאריך.

ולכך ניתנה לישראל מצות אכילה ושתיה בערב יום הכיפורים, כדי שעל ידה יתקדש האדם בעצם גופו הגשמי, ויתקן וישוב בתשובה על כל אכילות תאוה של כל השנה כולה. ובכך יזדכך וירומם את עצמו להגיע כראוי לקראת יום הקדוש הקרב ובא, שישפיע עליו מזריחת אור העליון, לכפר ממנו כל חלאה וזוהמא כמלאכי השרת. שכן כמו שנתבאר, מי שנשאר שקוע באכילה ותאוות הגוף, ואינו מעלה עצמו מהם, אין הרוחניות יכולה להשפיע עליו.

כי מנגד תראה את הארץ [ענייני הארציות] – ושמה לא תבוא [להשתקע בהם]

כמ"ש בספרים הקדושים ברמז הפסוק [דברים לב נב]: "כי מנגד תראה את הארץ, ושמה לא תבוא". 'הארץ' רומז לענייני הארציות, שלא תשקיע עצמך להכניס נפשך ורצונך בהם, רק מנגד ומרחק תראה אותם, נוגע כפי הנצרך וכמי שכפאו שד [או"ח סי' ר"מ ס"ח], ושמה לא תבוא ודוק"ה. וכבוד ה' הסתר דבר, כי הדבר מסור אל הלב.

ובהתקדשות אכילה ושתיה ושאר ענייני הגוף לשם שמים, זוכים ישראל להריק שפע רב, של ברכות והצלחות וישועות גדולות בכל ענייניהם לטובה. וזו העבודה משפיעה בעולם יותר מן העבודה הרוחנית שבתעניות ובסיגופים וכדומה, מחמת שהיא חודרת ומשפעת לתתא, בכל ענייני עולם הזה הנצרכים לבית ישראל לטובה ולברכה.

יעזור השם יתברך שיזכו ישראל לרחמים וחסדים מגולים, בזכות קדושת האי יומא עילאה. ונזכה לגמר חתימה טובה, ושנה טובה ומבורכת, עדי ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

דרשת כל נדרי

בהתקדש ליל יום הכיפורים – תשפ"א

פה עיה"ק ירושלים ת"ו

דרכי תשובה וכפרה לעוון חילול השם

א

פתיחת יום הכיפורים בתפילת כל נדרי – וחומר עוול חילול השם שבפשטות הש"ס נראה דלא מהניא ליה כפרה דיום הכיפורים

"כָּל נְדָרֵי וְאֶסְרֵי וְשְׁבוּעֵי וְחַרְמֵי וְקוֹנָמֵי וְכוּ', דְּאֵנְדְּרָנָא וְדְאֶשְׁתַּבְּעָנָא וְדְאֶחְרִימְנָא, וְדְאֶסְרְנָא עַל נַפְשֵׁתָנָא וְכוּ'. בְּכֻלְהוֹן אֵיתְרַטְנָא בְּהוֹן, כְּלָהוֹן יְהוֹן שְׁרוֹן, שְׁבִיקוֹן שְׁבִיתוֹן בְּטַלְיוֹן וּמְבַטְלִין, לָא שְׁרִירִין וְלֹא קְנִימִין".

פותחים אנו את היום הקדוש, בתפילת 'כל נדרי', ומבקשים על התרת כל הנדרים והחרמות וקונמות.

ויש להתבונן בטעם המנהג, מה ענין התרת נדרים זו תיכף בהתקדש עלינו יום הכיפורים. וכנראה צריכים אנו עם כניסתנו להאי יומא רבא עילאה להתרת נדרים זו, ויש לבאר ענין הצורך בהתרת הנדרים לכפרת יום הכיפורים.

ונראה בעזה"י בהקדם סוגיא דארבעה חילוקי כפרה, בשלהי מכילתין (יומא פו.): "שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, שמעת ארבעה חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר, שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד."

"עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר (ירמיה ג, כב) 'שובו בנים שובבים'."

"עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר (ויקרא טז, ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם'."

"עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר (תהלים פט, לג) 'זפקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם'."

"אבל מי שיש חילול השם בידו, אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כב, יד) 'ונגלה באזני ה' צבאות, אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון'."

מבואר, ארבעת מדרגות העבירה בגשתנו למשפט יום הכיפורים, (א) על מצוות עשה סגי בתשובה בלבד. (ב) על חייבי לאוין התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. (ג) כריתות ומיתות בית דין, התשובה ויום הכיפורים תולין והייסורים ממרקים. (ד) ואילו על חילול השם פשטא דסוגיא נראה שאין לו תקנה שלמה כי אם במיתה.

ונמצא עוון 'חילול השם' החמור שבכולן, ואין בכוח יום הכיפורים למרק כפרת עבירה זו, כי עדיין תשובתו תולה, וצריך להגיע ליום הכיפורים ולייסורים רח"ל, ואף למיתה שתמרק העוון לגמרי, כן נמצא בסיכום סוגיא כפשוטה.

וביאור גדר 'חילול השם', מבואר בהמשך הסוגיא שם שהוא תלוי לפי איכות כל אדם ומדרגתו.

כמ"ש שם: "היכי דמי חילול השם, אמר רב כגון אנא, אי שקילנא בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר. אמר אביי, לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי לית לן בה כו'. אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי, יהיב זוזא להאי זוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא. רבי יוחנן אמר כגון אנא, דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי רבי ינאי אמר, כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו היינו חילול השם כו'."

"אביי אמר כדתניא, 'ואהבת את ה' אלהיך' (דברים ו, ה) שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה. פלוני שלמדו תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט, ג) 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'."

"אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה. פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו, וכמה מכוערין דרכיו, ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו, כ) 'באמור להם עם ה' אלה, ומארצו יצאו' ע"כ."

סוגיא זו נפסקת להלכה ברמב"ם הלכות יסודי התורה (שלהי פ"ה הל' יא), אלא שהוסיף להגדיר בלשונו הזהב, את מהות עבירה חמורה זו של חילול השם.

וזה"ל: "ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואף על פי שאינן עבירות, הרי זה חילול את השם'."

"כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן. או שירבה בשחוק, או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהן. או שדבורו עם הבריות אינו בנחת, ואינו מקבלן בסבר פנים יפות. אלא בעל קטטה, וכעס. וכיוצא בדברים האלו, הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו, ויעשה לפנים משורת הדין'."

"וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מעורבת עמהם, ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ

וישיבתן. ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין, ועושה בכל מעשיו לפני משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם. עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו, ומתאווים למעשיו, הרי זה קידש את ה', ועליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בכך אתפאר" עכ"ל.

הרי שמגדיר הרמב"ם יסוד החילול השם, שהוא בהיפך מקידוש השם שהכל מקלסין ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו, כאשר עושה בכל דבר לפני משורת הדין. וכל מלכי עולם מרוצים כאשר עושים להם העם את חיובם ומשמרים חוקיהם, ובני ישראל מוסיפים עוד לעשות לפני משורת הדין.

ויש בחנה יתרה מזו, שמחפשים איך לעשות נחת רוח להשם יתברך, אף בדברים שאינם גלויים ומפורשים בשולחן ערוך שהם רצון ה', אלא שיודעים מאיזה טעם שאינו גלוי שבכך יעלה נחת רוח לפניו. שבכך גורמים לקידוש ה' גדול, והכל מקלסים ומשבחים אותו כשרואים שכל מגמתו לעשות נחת רוח ליוצרו, וגורם בכך גם לאחרים לקדש שם שמים.

ואילו זה המחלל את השם גורם בהיפוך שישנאו את התורה ולומדיה ואת השי"ת. שמתוך שרואים דרכי הנהגתו והילוכו עם הבריות, אם הוא 'בעל קטטה' או 'בעל כעס', שאין דיבורו בנחת, ואין משאו ומתנו בנעימות ובמנוחה ושלוה. ועיקרו במה שמתנהג בכל דבר לפני משורת הדין, ומוותר תמיד, נעלב ואינו עולב, וכל כיוצא בזה בדברים שהגדיר לנו הרמב"ם בבירור, כל אלו הרי הם בכלל חילול השם.

ומעין זה הגדיר הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ה ה"ג) גבי טכסיס תלמיד חכם באופן שיהיה בו קידוש השם, והוסיף שם כמה דינים. וזה"ל: "משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה, אומר על לאו לאו ועל הן הן. מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים וכו'. ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך ומוחל להן, ומלוה וחונן. ולא ירד לתוך אומנות חבירו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו. כללו של דבר, יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים, מן הנעלבים ולא מן העולבים, ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר, ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בכך אתפאר" עכ"ל הפז.

נמצינו אם כן עומדין עתה במשפט יום הכיפורים, שהעבירה הקשה ביותר היא 'עוון חילול השם', שבו אנו נצרכים לכפרה מעלייתא.

ב

בזמן הגלות והצרות הקשות שייך כפרה גם לחילול השם כי הכל בחינת 'כישלון' ושגגה בלבד 'כי כשלת בעוונך'

ונבוא בסייעתא דשמיא להמציא דרכי תשובה ותיקון גם לעבירה זו, ויתבאר בעזרה"ת שבדורנו ובזמנינו כיום, ניתן להמציא הכפרה ביום הכיפורים גם לעוון חילול השם, ואף כי בדרך הרגילה בפשטא דסוגיא לא מהני יום הכיפורים למרק זה העוון בשלמות, יתבאר שניתן להמציא דרכי תרופה ותעלה גם לחילול השם, כדי שיתמרק העוון ויתכפר משלם.

ראשונה נפתח בזה בעצת התיקון הטובה לעבירה רבתא זו של חילול השם, שנראה התיקון היותר טוב בשבילה שהוא על ידי 'קידוש השם'. כאשר תחת מה שהיה מחלל שם שמים ומורד במלכות שמים, יעשה עתה פעלים רבים לקדש שמו יתברך בעולם. ויבוא הקידוש השם שמקדש עתה ומגדיל שם שמים בעולם, ויכפר וינקה את מה שגרם לחילול השם. וזהו התיקון הנכון והטוב, שבדבר שקלקל בו יתקן, ותחת מה שחילל שם שמים, ירבה ויוסיף בקידוש השם, וממילא יתוקן כל אותו עוון.

וכן מפורש זה הדין בשערי תשובה לרבינו יונה (שער א אות יז), וזה"ל: "ועוד יש עוון, והוא עוון חילול השם, שהתשובה וייסורים תולים ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כב, יד) 'אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו'. והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר. הנה אלה דרכי קדוש ה', והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם, ועוז ותפארת במקדש תורתו. - על כן בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעוון החלול, עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו וכו'" ע"כ.

הרי מפורש, שבכוח מצות 'קידוש השם', נסלח לו עוון של חילול השם, כי בכך היא פעולת תשובתו כנגד משובתו, כמו שביאר.

והנה באם בקידוש השם פסק השערי תשובה שהוא מוחל ומכפר על חילול השם שאין עליו כפרה אפילו ביום הכיפורים, הרי מי שזכה ולא עבר על חילול השם והוא מקדש שם שמים, מה גדול ונורא שכרו, במה שפועל ועושה כל ימי חייו בקידוש שמו יתברך בשמים ובארץ, ומסירים בכך הרבה ייסורים ועגמות נפש מעם בני ישראל.

ונראה ביסוד כפרת עוון חילול ה', שבזמנינו אנו ניתן להמציא דרכי תשובה וכפרה גם על זה העוון החמור, כי היכי שיתמרק העוון במירוק השלם, ולא יצטרך להגיע ח"ו אל המיתה.

ויבואר על פי מ"ש בסה"ק עבודת ישראל זצוקללה"ה בהפטרות שבת שובה, וזלה"ק: "שובה ישראל עד ה' אלקיך (הושע יד, ב). פירוש שצריך לשוב עד וכו'. ומסיים הכתוב 'כי כשלת בעוונך', רומז על הצרות וזמן החורבן, שאז כולנו כשיכורים ומשוגעים מכובד החורבן והצרות ורדיפות מיום אל יום. עד שנחשב לפני הבורא ברוך הוא כל העוונות בית ישראל כאילו עשו שוגגים, כמו שכתב הזוהר הקדוש עיין שם".

"וזה 'כי כשלת בעוונך', כשלוך לשון שוגג. ואמר הנביא לרמז להם לאהבת התשובה, אפילו דקיימא לן (יומא פו): כי התשובה מיראה מהפכת הזדונות לשגגות, מכל מקום כיון שעל ידי הצרות בלאו הכי נחשבו הזדונות כשגגות, ממילא כששב ומתחרט עליהם לפני הבורא ברוך הוא הוא ברוב חסדיו מהפכם לזכויות, וריח ניחוח לה', ויזכה להיות כסא ומרכבה לה" עכלה"ק.

מבואר מיסוד דברי קדשו, שבזמן הגלות והצרות והרדיפות שסובלים ישראל קדושים, הרי כל העבירות כולם אף הזדונות אין הם נחשבים כי אם כשגגות. ועל כך נאמר 'כי כשלת בעוונך', לשון כישלוך ושוגג, רומז לכל העוונות שבכולם לא נכשלת אלא בתורת שגגה בלבד, מחמת שאנו נחשבים כדין שיכורים ומשוגעים מחמת כובד החורבן וקושי מר הגלות. [ודברי קדשו מיוסדים בגמרא ערוכה מפורשת לפנינו בעירובין, כאשר יבואר להלן].

והנה במשך חכמה הפטרת פרשת וילך חידש שבזמן הנעלה והנורא של תפילת נעילה יש כפרה גם לעוון חילול השם.

וז"ל: "והנה על הכל יש שופטים, וגבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם' (קהלת ה, ז), ומימינים ומשמאילים, ופעמים מטים לכף זכות מחמת איזה זכות. אבל בעוון מרד הנוגע בכבוד המלך, אז כולם מחייבים, כי מי יוכל למחול על כבוד המלך, בלעדי המלך בעצמו יוכל למחול אחרי הבכי והרחמים. ולכן אמר 'שובה ישראל עד ה' אלהיך', פירוש שעד ה' בעצמו יגיע התשובה, כי מי יוכל למחול חוץ ממנו. 'כי כשלת בעוונך', כי היה לך העדר הצלחה, כי מלבד מכוון חטאך היה חלול השם גדול מאוד, ורק ה' ברחמיו רב חסד ומרבה לסלוח".

"ובירושלמי ריש סנהדרין אמרו, אף הקדוש ברוך הוא אינו דן יחידי, שנאמר (מלכים שם) 'וכל צבא השמים עומדים וכו'". וכשהוא חותם, אינו חותם אלא ביחיד שנאמר (דניאל י, כא) 'אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי על אלה'. והנה כל ימי תשובה, שמלך יושב על כסא 'וצבא השמים עומדים עליו', יכול להועיל רק על עבירות שאין בהם חלול השם ושוקלים זכויות כנגד עבירות. אבל על חלול השם, על זה אמרו 'אם יכופר לכם העון עד תמותון בית ישראל' (ישעיה כב, יד). כי אין יום הכיפורים מכפר (סוף יומא פו)."

"ורק בעת החתימה, שהשי"ת דן יחיד, אז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה. כי אם הוא ימחול על חלול כבודו, מי יאמר אליו. לכן בנעילה סדרו הפסוקים (יחזקאל יח, לא - לג) 'למה תמותו וכו' כי לא אחפוץ במות המת כו' והשיבו וחיו' וכיוצא בזה, כי הכל על עון חלול השם יתברך וכו' עכ"ל.

מבואר דעתו להלכה, שבעת תפילת הנעילה חותם השם יתברך אותנו ביחיד, ואז אין הבית דין של מעלה משתתפים עימו בחתימתו. ולפיכך זו העת לבקש מחילה גם על זה העוון החמור דחילול השם, ויכול השי"ת להמציא כפרה לאיש ישראל גם על כך. כי בעת שהבית דין עימו אינם מניחים למחול על כבודו של מלך, מחמת שחוששים לביזיון המלכות, כשיוותרו על חילול השם. אבל במקום שנעלים ישראל קדושים עם השי"ת ביחידות, שהיא בעת תפילת הנעילה, ניתן להמציא תשובה ותעלה למרק את כל עוונותיהם של ישראל משלם, אף אלו החמורים ביותר כדוגמת חילול השם.

והיינו טעמא כי בעת שמתייחד השי"ת עם בניו אהוביו ביחידות ונעילה, הרי מתגלה ביותר גודל חיבתו ואהבתו אליהם, וניכר ערך איש ישראל הפנימי שבתוכיותו רוצה וחפץ בקידוש שמו יתברך, ולא בחילול ה' ח"ו.

וכבר כתב אא"ז זצוקללה"ה בספה"ק תולדות אדם (ריש פרשת עקב) שרק השי"ת מכיר ויודע ערך גדולת בני ישראל, ולהעריך אל נכון גודל הצרות והייסורים שעוברים בגשמיות וברוחניות ומה שהם פועלים בזה נשגבות. -

ובכל זה אין מכירים הבית דין של מעלה, שהרי אינם יודעים להעריך כוח וחשיבות בני ישראל למעלה, וממילא אין מכירים הגדולות והנפלאות שפועלים עם בני ישראל עד אין חקר.

כמ"ש הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שאיש יהודי צריך להאמין אפילו כשרק מנענע באצבע קטנה הרי הוא מנענע בכך עולמות עליונים, וגורם תיקונים גדולים ונפלאים, ובודאי בכל מעשי תורה ומצוות שלהם לתקן גם מה שנפגם בחילול ה' ח"ו.

ולמדנו מיסוד דברי המשך חכמה, שאף הוא חותר להמציא התיקון והכפרה השלמה לעוון חילול השם, שתהא כפרת יום הכיפורים ממרקת עוון זה לגמרי. – הגם כי בפשטא דסוגיא לא מהניא לחילול השם כי אם בתשובה, הרי מוכח מדבריו שניתן לחתור ולהמציא דרכי תיקון תשובה וכפרה אף לזה העוון החמור.

ונראה ביסוד דבריו של העבודת ישראל הנ"ל, שבגלות המר עומדים אנו תמיד במצב של 'כשלת בעוונך', שכל העבירות אפילו הזדונות בזמנינו נחשבים בתורת שגגות, בחינת 'כישלון' בלבד.

וכמו שמבאר מילתא בטעמא, שאנו בכובד הייסורים וצרות הגלות כדוגמת השיכורים ומשוגעים. והיינו, שהדעת משובשת מעול הגלויות והייסורים, ואין איתנו מבין אל נכון עומקה של עבירה ועומקו של עונש, ועד היכן מגיע הפגם למעלה.

ואם בזמן שהיה מקדש על מכונו, וישראל על אדמתם במנוחה ושלווה, הרי היו משיגים השגות גבוהות ונעלות בקדושה, להבין ולהשכיל עד היכן מגיע פגם העבירה וכיצא בזה. ומתוך שהיתה הדעת שלמה, ניתן להבין עד היכן מגיע עוון חילול השם, כשיודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו, ומזלזל בכבוד שמים. – לא כן עתה שאנו דוויים וסחופים רדופים ומוכים, שכל עיקר יסוד העבירות הוא מחמת אלו הקשיים והרדיפות הקשות, שמעבירים את האדם על דעתו ועד דעת קונו, עד שמרוב כשל כוח הסבל נופל ונכשל בעבירה ח"ו, אבל אין זה נובע מן המרידה וחילול השם כלל.

וכבר הבאתי רבות פעמים מ"ש בסה"ק באר מים חיים, שאין בזמנינו איש יהודי שאין לו חבילת ייסורים וצרות הנצמדת עימו.

וזל"ק (ריש פר' חיי שרה): "ידוע לכל מהמקרים ופגעים רעים שבעולם הזה, מיום היוולדו עד יום מותו, שאין שיעור וערך להם. ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי שיאמר אחד מישראל שטוב לו בעולם הזה. וכל אחד יש דבר אחר לפניו. זה צער גידול בנים, וזה צער פרנסה, וזה צער הבריאות, וממש אין רגע בלי פגע. ועל כולם צער עבודת בוראו, שלא די שאינו עובדו כראוי, כי אם אף ח"ו מנאצו בעבירות רעות קלות או חמורות רח"ל עכ"ל"ק.

והדברים אמורים ביותר כיום בדורנו אנו, אשר הטומאה והחשכות מלאה מאוד כל הארץ, והם מגבירים ביותר את קושי שמירת היהדות בדורנו. וכן הייסורים המרים והקשים שעוברים על כל אחד ואחד בפרטיות ובכלליות, הרי מתוך כל זאת בוודאי ובוודאי שאין איתנו מזיד ומורד ח"ו, והכל ייחשב לשגגה.

ואשר הביא העבודת ישראל מדברי הזוהר הקדוש, שאנו בגלות כמו שיכורים ומשוגעים ח"ו, הרי זו גמרא ערוכה לפנינו במס' עירובין (סה.): "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו, שנאמר (ישעיה נא, כא) 'לכן שמעי נא זאת עניה ושכרת ולא מיין'".

הרי, שמן הדין יכול לפטור אותנו לגמרי, מחמת שאנו נחשבים כשיכורים ולא מיין. כי כל אחד מאיתנו גדולה מנת סבל ייסוריו וצרותיו עד שמעבירים אותנו מדעתנו השלמה, ולפיכך אין מקום לחייב מעיקר הדין.

נמצינו למדין שכל עיקר שורש ויסוד 'חילול השם', שמתמרד האדם כנגד בוראו יתברך, ומתכוון לרמוס ולזלזל בכבודו יתעלה. – הרי כל זה אינו שייך ברדיפת צרות גלות המר, שאין כאן חלילה כוונת מרידה במלכות שמים, ואין איש ישראל הנכשל בדורנו מתכוון לחלול שם שמים ח"ו. – רק כובד הייסורים והצרות מכריעו שנכשל שלא ברצונו גם בדברים החמורים, אבל אין כאן ח"ו לא מרידה במלכות שמים, ולא חילול השם כלל.

ולפיכך נראה לענ"ד לפסוק בזמנינו אנו הלכה למעשה, דמהני התשובה גם על עוון חילול השם. ואין מקום לחוש בימינו לזדון הגדול שבחילול שם שמים שאין לו כפרה, כי 'כשלת' בעוונך, הכל בבחינת שגגות בלבד, שבתשובה ויום הכיפורים שפיר מתכפרים.

וכן כל אותם עבירות קשות שכתבו בספרים הקדושים שאין עליהם תשובה רחמנא ליצלן, וכדוגמת החטא הידוע שכתבו שאין עליו תשובה כידוע, וכן בשאר עבירות חמורים כיצא בו. – נראה פשוט שכל זה לא איירי בדורותינו

אנו כיום, שמחמת הקושי הגדול וצרות וייסורים רבים אשר רדפנו נפלה כל חומרם הקשה והתמוגגה, ולא נשאר כי אם בחינת שגגה בלבד, 'כי כשלת בעוונך', שלזה תועיל ותכפר שפיר התשובה לתקן הכל משלם.

ובפרט כאשר אנו מצרפים אל התשובה את כוחו של יום הכיפורים, שיש בו מצד עצמו כוח כפרה ותשובה עצום. שהרי לפי דעת רבי (שבועות יג.) מכפר יום הכיפורים גם לשאינם שבים, רק 'עיצומו של יום מכפר' מצד עצמו.

ואף כי אנן קיימא לן כרבנן שם, שאין יום הכיפור מכפר כי אם ביחד עם התשובה. מכל מקום מודים חכמים לרבי שיש בכוח 'עיצומו של יום' להגביר כוח התשובה והכפרה.

וכן מוכח ברמב"ם הלכות תשובה (פ"א שלהי ה"ג), שאף כי פוסק כרבנן, מכל מקום מביא להלכתא הך דינא דעיצומו של יום מכפר, עיין שם.

כי גדול כוחו של יום הכיפורים דנן, לחזק את הכפרה ביתר שאת וביתר עוז, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם "מכל חטאתיכם", ובצירוף כוחה של תשובה עם כוחו של יום הכיפורים תעלה התשובה ותתקבל למעלה אף על העבירות החמורות ביותר, וגם על חילול השם, כי כולנו כשוגים בדעתנו, ואין איתנו יודע עד מה, מה היא שיבה מה היא ביאה, ומתקבלת תשובת יום הכיפורים לכל העבירות כולם לכפר עליהם משלם, כמו שנתבאר היטב בפסק הלכה למעשה, שלא שייך בזמנינו יסוד חילול השם החמור, כי כשלת בעוונך, ותורה לא בשמים היא, וכמו שפוסקים כאן לתתא כן נפסק לעילא.

ואף כי בפשטא דסוגיא נראה לכאורה שצריך את מידת הייסורים רח"ל לצרפם אל התשובה. ומהאי טעמא תקנו הקדמונים לקבל על עצמו ייסורים וסיגופים קשים בתשובה, כדוגמת הגלגולי שלג ושאר תעניות וסיגופים קשים שתקנו המקובלים בכל עוון לפי עניינו כנודע, כדי לצאת חובת הייסורים הצריכים ביחד עם התשובה. – נראה לפי דרכנו שאין צריך להגיע לכל אלו הייסורים הקשים, ובפרט בזמנינו אנו שאנו מוקפים בחבילי טרדין ומעיקין קשים בגוף ובנפש, וחבילות הייסורים כבר גדלו מצד עצמם למעלה ראש, ולב יודע מרת נפשו. הרי שכבר יצאו במנת הייסורים הפוקדים אותנו די והותר, ואין צריך תו להוסיף מנה על מנתנו, ובקושי מחזיקים אנו מעמד באלו הייסורים שהגלות מביאה עלינו תדיר, איש איש לפי נגעו ומכאובו, ואין צריך להכביד על ישראל עוד בייסורים נוספים.

ואף כי פסק הבעש"ט הק' ז"ע הלכה למעשה בדורות חלושים הללו, שבטלו התעניות והייסורים והסיגופים שכתבו הקדמונים לתיקון ותשובה, מחמת אפס כוח. – מכל מקום הגויים והסטרא אחרא גורמים ועושים להם לישראל יותר ממה שמגיע להם בעת כזאת. ולפיכך בזמנים הללו אף על דברים שאין בהם תשובה, הרי ביחד עם הייסורים הרבים בגוף ובנפש, הרי מתכפר להם אף אם אין התשובה בפנימיות מקרב לב ונפש, חשיב להם כתשובה שלמה.

ואם כן סגי לן בהאי תשובה מעלייתא, ששבים ישראל בכל לב ביום הכיפורים, שיש בכוחה של תשובה ויום הכיפורים כדי לכפר ולמרק את כל העוונות כולם, הן חייבי הכריתות רח"ל, והן עוון חילול השם, והן אותם עניינים שכתבו שאין עליהם תשובה. – כולם נפלה חומרם הקשה בדור קשה שכזה, וכבר מצד עצמם בגדר 'כי כשלת' בדין השגגה בלבד, וממילא תבוא התשובה ותכפר בעדם משלם.

שבהיותם כגדרי שגגה עוד לפני שפתחנו בתשובה, הרי בחינת התשובה עליהם היא כגדר תשובה מאהבה, שמהפכת שגגות לזכויות.

והגם שאמרו רז"ל בפרקי אבות (ד ד) ובשלהי פ"ק דקידושין (מ.) "אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם", ומשמע לכאורה שלגבי חילול השם לא מהני מה שייחשב הדבר כמו שגגה, שהרי השוגג והמזיד שווים בחילול השם.

מכל מקום נראה פשוט בשורש הדין, שכל זה אמור רק כשיש את יסוד 'חילול השם', כשמתמרד לחלל שם שמים וכנגד השי"ת, אלא שנעשה מתוך שגגה וחוסר הידיעה. – אבל בזמנינו אנו שהצרות מעבירים את האדם מדעתו, הרי עצם המרידה והחילול השם חסר מעיקרו, ואין זה דומה כשיש את יסוד העבירה ורק המעשה נעשה בשגגה, שכאן חסר כל שורש העבירה מעיקרה. וכבר ביאר המהרש"א בפ"ק דקידושין שם, שבודאי ישנו חילוק גדול בין השוגג והמזיד, עיין שם.

ובפרט לפי מה שנתבאר שאנו כדין 'שיכורת ולא מייך', שמפורש בסוגיא דעירובין שזה פוטר את כל העולם כולו מן הדין כמו שנתבאר.

[ועיין עוד בסה"ק בני יששכר מאמרי חודש תשרי (מאמד ד דרוש יג) שתשובה עם מסירות נפש מהני גם לעוון חילול השם, עיין שם. ובדברינו יש בזמן הזה יסוד מסירות נפש בעצם העמידה בכל צרות מר הגלות הקשה, ועמידה בעוז בכל ניסיונות החיים ודו"ק].

ג

חובת התשובה השלמה מקרב לב ונפש על כל העבירות ביום הכיפורים הזה – יישוב תפילת כל נדרי בכניסת יום הקדוש

נמצינו אם כן מעלין הלכה למעשה בסייעתא דשמיא, באשר הצריכו בזמן הגמרא לכפרת העוונות החמורים, שלא תסגי בתשובה ויום הכיפורים עד שיצורף להם ייסורים ומיתה רחמנא ליצלן. – שלפי איכות דורנו, ועל פי היסודות שהניחו לנו קדמונינו, הרי סגי לן בתשובה השלמה והחרטה ועזיבת החטא משלם, בצירוף כוחו הגדול של יום הכיפורים דנן, לכפר ולמרק לגמרי את כל כבד העוונות גם עוון חילול השם ושאר עבירות קשות. שכולם יתכפרו ויתמרקו בדורנו עם התשובה השלמה, מתוך שאנו רדופים עד חרמה מסבל הייסורים והצרות, עד שהדעת עצמה משתבשת להיחשב בזמן הגלות כבחנית שיכורת ולא מיין, ואין צריך תו לתוספת של ייסורים ח"ו ובודאי שלא לחמורה מזו, רק כולם יתכפרו משלם בתשובת יום הכיפורים דנן.

ברם, זאת שומה עלינו לחגור עצמו ביום הכיפורים הזה לשוב בתשובה נכונה ופנימית, תשובה שיש בה כדי לעקור מן הלב את כל הרעה והזוהמא, לגרש ולבער את כל אותם טומאות שחדרו בנפש.

והתשובה השלמה מקרב לב ונפש יש בה כדי לנקות ולזכות את נפש האדם מבפנים. וכל אחד ואחד צריך להשיב את נגעי לבבו ולנקות את נפשו, עד דרך שהביא כ"ק א"א"ז צוקללה"ה בספה"ק תולדות אדם (לשבת שובה ד"ה אשרי איש שלא ישכחך), וזל"ק: "בשם הרבי מלובלין זצלה"ה זי"ע, שפעם אחד היה הרבי זצ"ל מצפה מאוד שהגאולה שלימה יהיה באותה השנה, ולא עלתה. ואמר לה"ה"ק היהודי זצלה"ה זי"ע, שאנשים הפשוטים כבר עשו תשובה גמורה, ומצדם היה יכול להיות הגאולה, אך עיקר העיכוב היה מאנשי מעלות, כי קשה להם לבוא לידי שפלות מחמת המעלות שיש בהם, ואי אפשר להם לבוא לידי תשובה גמורה" עכלה"ט.

והיינו, כי אנשי המעלה נדמה בדעתם שהם טובים, ואין מוצאים את עצמם בלב נשבר ונדכה מחמת העוונות כפשוטי העם, ולכן חסרה תשובתם שתיעשה מקרב לב ונפש, שתהא נובעת ממעמקי הלב.

והלא כבר הבאנו מדברי הרמב"ם בגדר עוון חילול השם, שאפילו מי שהוא "גדול בתורה ומפורסם בחסידות", יכול להיכשל בדברים אלו שהם בגדר 'חילול השם' רחמנא ליצלן. והרי זהו העוון החמור ביותר כמבואר, ולדאבונו ימצא גם בתלמידי חכמים אנשי מעלה גדולי תורה וחסידות, שאם הם בכלל "בעל קטטה וכעס", ואין דיבורם בנחת ואין משאם ומתנם בנעימות ובמנוחה, ובכל כיוצא בזה, הרי הם נכנסים בכלל 'חילול השם' חלילה. ועל כך אין אנשי המעלה נותנים אל לב להכניע ליבם ונפשם לפני ה', שיהיה ליבם מתמרמר ונשבר בקרבם על גודל ריחוקם ועומק עוונותיהם.

ואף גם זאת כתב בסה"ק תולדות אדם כמה פעמים (פר' ויגש ועוד) בשם הרבי הק' מלובלין זי"ע, שצריך לשוב בתשובה גם על המצוות והמעשים הטובים.

וזל"ק: "כמו שפירש הרבי הקדוש מהו' יעקב יצחק מלובלין זלה"ה נבג"מ, פירוש הגמרא (עירובין יג.) יפשפש במעשיו וימשמש במעשיו, יפשפש במעשיו היינו סור מרע, שיפשפש במעשיו הרעים. וימשמש, היינו שימשמש את מצותיו, אם המה נעשו בטוב" עכל"ק.

וכבר נמצא יסוד דברי קדשו בספר מסילת ישרים (פרק ג), וזה"ל: "ודבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמרם (עירובין יג.): 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשו שנברא יפשפש במעשיו, ואכא דאמרי, ימשמש במעשיו'. ותראה ששני הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומועילות מאד, כי הנה ה'פשוש' במעשים הוא לחקר על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו, אשר אינם הולכים על פי מצוות ה' וחוקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבערם מן העולם, אך ה'משמוש' הוא החקירה אפלו במעשים הטובים עצמם, לחקר ולראות היש בעניינם איזה פניה אשר לא טובה, או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בבגד לבחן הטוב וחזק הוא, או חלש ובלוי, כן ימשמש במעשיו לבחן תכונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר זך ונקי" ע"כ.

והיינו, כי אף התורה והמצוות והמעשים הטובים של איש ישראל, צריכים בדיקה ומשמוש היטב לבדוק איכותם, אם אכן טובים ושלמים הם כראוי להם.

וכדוגמת מצות 'תלמוד תורה', שאף תלמידי חכמים השוקדים כסדר על תלמודם, צריך לבדוק ולמשמש איכות אותו לימוד, אם אכן הכניסו בו את כל אשם וליבם ביגיעתה של תורה כראוי לה, או שרק למדו ברפרוף מלמעלה בלא לב ולב.

וכן בניצול העתים והזמנים עד תום ללימוד התורה, באופן שלא יילכו לבטלה זמנים שונים ועתים פנויים שיכול האדם לנצל לתורה, וקלקל אותם זמנים בביטול תורה, ולא ניצלם כראוי בשלמות.

וכן על זה הדרך דברים רבים וטובים שצריך לשוב בתשובה גם על המצוות והמעשים הטובים, איזה פנים יש להם, וכיצד אנו נראים עם המצוות שלנו.

ועל כל אלו וכיוצא בהם יש לשוב בתשובה שלמה מקרב לב ונפש, ולב יודע מרת נפשו מה צריך לבער ולתקן היטב בעצמו, שלא לשוב לכסלה, ובכך יצטרף אל התשובה כוחו הגדול של יום הכיפורים להעלות הכפרה משלם, גם על חמורות שבחמורות, מדין השגגה שנתבאר שאין אנו שלמים בדעתנו בעומק מר הגלות, והכל בחינת שגגות 'כי כשלת בעוונך'.

ואשר לפי זה נוכל לבאר טעם פתיחת יום הכיפורים הזה בתפילת כל נדרי, ועריכת 'התרת נדרים' לכל החרמות והאיסורים.

כי יסוד ושורש היתר נדרים, הוא בפתח שהחכם ממציא לנודר, שאילו היה יודע ומכיר באופנים שיתפוס נדרו בדיוק לא היה נודע, ומתוך אותו חוסר ידיעה שמתברר שלא היה הנודע בדעת שלמה בעת נדרו, ולא ידע כמה וכמה עניינים שבנדר, הרי הוא עוקר את הנדר מעיקרו ומתירו ומפריחו לגמרי.

כן ניגשים אנו עתה אל יום הכיפורים בתפילת 'כל נדרי', ועורכים התרת נדרים על כל האיסורים, לומר שאף אנו בעוונותינו כאותה בחינה של חסרים בדעת, שלא היו עוונותינו בדעת הנכון והשלם כלל, כי אנו בבחינת משוגעים ושיכורים בצרת עול הגלויות ועול הגויים כמבואר, ומתוך כך מבקשים אנו לערוך גם לנו אותה התרה, של כל העבירות, שמכיון שלא היו בדעת שלמה כלל, יש לחלץ כל אותם עוונות מאיתנו, לא שרירין ולא קיימים.

ומתוך התשובה שישראל קדושים עורכים ביום הכיפורים הזה, הרי הם מגיעים לכלל גדר תשובה מאהבה. - שהרי עוד בטרם התחלנו בתשובה כבר ייסד העבודת ישראל שאין העבירות בזמן הגלות נחשבים כי אם כשגגות בלבד, 'כי כשלת בעוונך'. ואם כן תבוא התשובה של יום הכיפורים ותהפוך כל אותם שגגות לזכויות, ויתפכו לנו למליצים טובים וישרים.

וכאשר נתבאר, שעל אף שבמשך חכמה חידש שרק בשעת נעילה מהני כפרה לעוון חילול השם, הנה העלינו בכמה ראיות והוכחות שבזמנינו מהני התשובה והכפרה שפיר בכל יום הכיפורים אף לעוון חילול השם ושאר עבירות חמורות, ללא ייסורים קשים ח"ו. רק שיקבל על עצמו התשובה משלם, ולהתחרט בקרבו על כל אותם עבירות, והרי הוא בטהרת יום הכיפורים מתכפר ומתמרק לגמרי מכל העבירות כולם.

ויעזור לנו השי"ת שנזכה לשוב בתשובה בשלמות, ולנצל סגולת יום הכיפורים הזה לכפרה מכל העבירות, ושתתקבל תשובתנו לכפר משלם על כל העבירות כולם. ובכך נזכה להיחתם בגמר חתימה טובה, ולשנה טובה ומבורכת, עדי נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

על תפילת נעילה

תשפ"א

פה עיה"ק ירושלים ת"ו

עת הרצון הגדול שבתפילת נעילה - ויסודות התפילה והבקשה שבנעילה

כתב בספה"ק בארות המים להרה"ק הרבי ר' צבי הירש מרימנוב זצוקללה"ה, וזל"ק: "הטעם מה שנקראת התפילה הזאת בשם 'נעילה', כי אז צדיקי הדור נועלים וסוגרים את עצמם עם הקדוש ברוך הוא לבדו, בהיכל סגור ומסוגר, ולא יתנו להיכנס שמה ח"ו שום משטין ומקטרג" ע"כ.

מבואר מדברי קדשו, שבזה הזמן של תפילת נעילה יכולים הצדיקים לפעול כל טוב, באין שום משטין ומקטר עמהם, רק הם סגורים ומסוגרים עם הקב"ה בהיכל נעול היטב, והיא עת רצון מופלאה עד מאוד.

ויתרה מזו מבואר במשך חכמה (הפטרת שבת שובה) שאף הבית דין של מעלה, אשר מופקדים על הדין לדון את כל איש ואיש לפי מעללו, אף הם בעת החתימה שבנעילה אינם נמצאים, וננעל השי"ת כביכול עם ישראל בלבד.

ויסודות הדברים מושגים על פי מ"ש בירושלמי פ"ק דסנהדרין (ה"א), וז"ל: "א"ר יהודה בן פזי, אף הקדוש ברוך הוא אין דין יחידי, שנאמר (מ"א כב, יט) 'וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו', אילו מטין לכף זכות ואילו מטין לכף חובה. – אף על פי שאין דין יחידי חותם יחידי, שנאמר (דניאל י, כא) 'אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת' וכו' ע"כ.

הרי שבשעת החתימה הרי השי"ת חותם יחידי, ואז אין פמליא של מעלה עומדים עליו ממעל לימין או לשמאל, ורק הוא יתברך בלבד מתייחד עם ישראל בייחוד נפלא.

וז"ל המשך חכמה שם: "מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא (ברכות נח.), והנה על הכל יש שופטים, וגבוה מעל גבוה שומר, וגבוהים עליהם' (קהלת ה, ז), ומיימינים ומשמאילים, ופעמים מטין לכף זכות מחמת איזה זכות וכו'. ובירושלמי ריש סנהדרין אמרו אף הקדוש ברוך הוא אינו דין יחידי, שנאמר 'וכל צבא השמים עומדים וכו', וכשהוא חותם אינו חותם אלא ביחיד, שנאמר (דניאל י, כא) 'אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת, ואין אחד מתחזק עמי על אלה'. והנה כל ימי תשובה שמלך יושב על כסא, וצבא השמים עומדים עליו, יכול להועיל רק על עבירות שאין בהם חלול השם, ושוקלים זכויות כנגד עבירות. אבל על חלול השם, על זה אמרו 'אם יכופר לכם העון עד תמותון בית ישראל' (ישעיה כב, יד). כי אין יום הכיפורים מכפר (סוף יומא פו.)."

"ורק בעת החתימה, שהשי"ת דין יחיד, אז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו, אחרי גודל הבכי והחרטה, כי אם הוא ימחול על חלול כבודו, מי יאמר אליו. לכן בנעילה סדרו הפסוקים (יחזקאל יח, לא-לג) 'למה תמותו וכו' כי לא אחפוץ במות המת כו' והשיבו וחי', וכיוצא בזה, כי הכל על עון חלול השם יתברך" עכ"ל.

ונראה לפי גודל מעלת זו השעה של תפילת נעילה, שניתן לפעול בה כפרה מעליא גם לעבירות החמורות ביותר. וכבר הארכתי בעזה"י בדרשת כל נדרי ליל אמש, מגודל כוח התיקון והכפרה שביום הכיפורים אפילו לעונן חילול השם, בלא ייסורים ובלא מיתה רח"ל. ועתה נראה שיותר מתגדל ומתעצם כח התשובה והתיקון בעת תפילת נעילה שביום הכיפורים.

והיינו טעמא, שבאותה עת שמתייחד השי"ת עם בני ישראל בלבד, הרי מתגדלת אז ביותר האהבה שבין השי"ת ובניו אהוביו. וממילא ניתן לזכות בזמן הנאצל שהאהבה פתוחה ומורגשת מאוד, לעשות 'תשובה מאהבה' ולא רק תשובה מיראה.

והחילוק שבין תשובה מיראה לתשובה מאהבה הוא חילוק עצום, ואין להשוות ביניהם כלל, וכמ"ש בסוגיא דיומא (פו.) שבתשובה מאהבה אף הזדונות נעשים לי כזכויות.

ולפיכך אהבה מקלקלת השורה, ומגודל חיבת ואהבת השם יתברך לבניו רחומיו באותה שעה שבתפילת נעילה, הרי הוא מכפר להם ומוחל אף על דברים הקשים וחסאים חמורים. ונראה אף על הדברים הקשים שבכל ימות השנה קשה תשובתם עד מאוד, כמו שהפליגו המקובלים באותו עונן הידוע ובשאר דברים חמורים, שכמעט אין מועילה בהם התשובה. – מכל מקום בזו השעה של נעילה, בגודל אהבת הייחוד שנעשה אז ניתן לשוב בתשובה גם מעבירות הללו.

וכן שעת נעילה יש בה עת רצון מסוגל מאוד לקבלת התפילות, גם בדברים קשים שמחוץ לדרך הטבע ברוחניות ובגשמיות, כי בשעה שהקב"ה נועל עצמו מכל המשטינים, ומתייחד עם עמו עמו ישראל באהבה נפלאה, הרי גם דברים בלתי טבעיים ניתן לפעול בה. וכגון עקרות שבדרך הטבע אינם יכולים להוליד, הרי בזו העת של תפילת נעילה ניתן לפעול עבורם ישועה גדולה, וזו היא עת רצון מופלא לפעול ישועות גדולות ונשגבות.

והיינו כי מחמת גודל האהבה שמתגברת אז ביותר אצלו יתברך לבני ישראל, הרי הוא מרגיש ביותר את צערם ואת כאבם מחמת ייסוריהם. שהרי בכל צער של איש ישראל הרי נעשה בזה צער גם לשכינתא קדישתא, וכמ"ש בסנהדרין (מו.): "אמר רבי מאיר, בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי. אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים". – ועתה עם התגברות האהבה והקירבה שבין איש ישראל לקונו בייחוד אהבים שביניהם, הרי מתגברת ביותר אותה בכיה וצער השכינה מכאב בניה, ולפיכך יותר בנקל לפעול אז ישועה גדולה ולהיוושע מכל הצרות.

אולם, שומה עלינו לדעת דווקא בעת כזאת כמה יסודות נאמנים בדרכי התפילה לפני השם יתברך, שהיא צריכה להיות כמים פנים אל פנים. כשם שהשי"ת כביכול נותן דעתו ולבו על בניו ברוב אהבתו וחיבתו אליהם המתגדלת באותה שעה אליהם. כן אף אנו מצידנו עלינו לעורר האהבה הגדולה להשם יתברך, לתת אל ליבנו גודל צער השכינתא בגלותא, שאין לו שיעור וחקר. שכשם שהוא יתברך אין לו גבול וסוף, כן צערו כביכול הוא בלי שיעור וגבול, ואין בכוח שכל אנוש להשיג עומק אותו הצער הגדול שמצטערת השכינה וסובלת בגלות המר.

ובזו השעה הנעלה שהאהבה הגדולה מתפרצת בעוז בין שני האוהבים הרי כל אלו היסודות מתחזקים פי כמה וכמה. והיא העת הנכון לתת אל לב גודל צער השכינה, להתפלל ולבקש על כך מעומקא דליבא להסיר צער השכינה, ולייחד קוב"ה ושכינתיה.

ואם אין ישראל נותנים אל ליבם בשעת הרחמים והרצון הגדולה הזו את צער השכינה וצרכיה וסבלותיה, רק מתמקדים מצד אחד בלבד של מה שמבקשים צורך עצמם, ובוכים על צרכיהם הפרטיים בלבד, בלא שיתנו ליבם אל השכינה וצורך של גבוה. – הרי הם נכללים בזה בכלל 'כלבין דצווחין הב הב', שאינם חושבים רק צורך עצמם ובקשתם, ככלבים שאינם חושבים רק צורך עצמן.

וכמ"ש בתיקוני הזוהר (דף כב.), וזל"ק: "ויפן כה וכה (שמות ב, יב). אם אית מאן דיתער בתיובתא לתברא בית אסורין דילהון, הדא הוא דכתיב (ישעיה מט, ט) 'לאמר לאסורים צאו, ולאשר בחשך הגלו'. 'ויפן כה וכה וירא כי אין איש', אלא איש לדרכו פנו, בעסקין דילהון, באורחין דילהון. 'איש לבצעו מקצהו' (שם נו, יא), בבצעא דהאי עלמא, לירתא האי עלמא. ולא אינון מסטרא דאלין דאתמר בהון, (שמות יח, כא) 'אנשי חיל, יראי אלקי"ם, אנשי אמת, שונאי בצע'. אלא כלהו צווחין בצלותין ביומא דכפורי ככלבים 'הב', הב לנא מזונא, וסליחה וכפרה וחיי, כתבנו לחיים. ואינון עזי נפש ככלבים, דאינון אומין דעלמא דצווחי לגביה ולית לון בשת אנפין. – דלא אית מאן דקרא ליה בתיובתא, דיחזור שכינתיה לקודשא בריך הוא, דאיהי מרחקא מיניה, למהדר לגביה. ואדמיין לכלבים, דאתמר בהון (תהלים קו, לה) 'ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם', ואינון ערב רב, דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין" עכלה"ק.

ותיסמרנה שערות ראש עד היכן הדברים מגיעים, שהזוהר הקדוש ממשיל אדם כזה שחושב ומבקש רק לעצמו כמו 'כלבים' עזי פנים, המצווחים כל העת 'הב הב'.

וכיצד יגש איש כזה הנדמה לכלב אל התפילה, והוא חסר ומופקע מעצם יסוד אדם בלל, ומאן יימר על ההגשה לתפילה. ותחילה לכל הוא 'לעולם יהא אדם', שצריך לשמור על צורת אדם שבו, ולא שיהיה נדמה ככלבים עזי נפש רח"ל.

ויסוד בחינת 'אדם' צריך שיהיה מונח בשורש נפשו, ושיהא 'אדם' בכל הנהגותיו בגלוי ובסתר. ובכן בעמדנו פה ביחידות עם יחידו של עולם, יצוק תחילה צורת אדם לצורת התייצבותו. ואדם שיש בו אנושיות ועדינות, נותן אל ליבו תמיד גם את הצד השני, ובמה יכול וצריך הוא לתרום ולתת עבורו, ולא רק במה שיכול לקבל ממנו.

ואדרבה גם אותם הבקשות שאנו מבקשים לצורך עצמנו בתפילת נעילה, כבר כתבו וייסדו בספרים הקדושים שיכוון אף באותם בקשות לצורך גבוה. ובעיקר מחמת צער השכינה הנגרם בצערו שלמטה, ושלא יהיה הסבל הרוחני של השי"ת מתגדל מחמת צערו וסבלו, כי אתה עמדי בכל מקום ובכל צער וצער שסובלים ישראל.

ואדרבה יתן לבו בתפילה שיוכל לזכות לישועה כדי לשמח בה אלקים ואנשים, ישועה לעילא וישועה לתתא, שמתוך כך יעלה תענוג וקורת רוח לשכינה הקדושה, המשמחת עם שמחתו של איש ישראל. ובכל אתערותא דלתתא איתער עובדין דלעילא כנודע.

וגם אם אין איש ישראל עומד בדרגה שמעיד הכתוב לאמר על עצמו "בלעדי", שאני מצד עצמי אינני כאן כלל. כמ"ש יוסף הצדיק (בראשית מא, טז) "בלעדי אלקים יענה וגו'". – מכל מקום יתן כל אחד לפום דרגא דיליה, לפי נפשו ולפי ליבו.

שהלא מצווים אנו במצות האהבה, כאשר קורין אנו בקריאת שמע (דברים ו, ה) "ואהבת את ה' אלקיך, בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאודך". ובכלל אהבת ה' שיתן אל ליבו צער וצורך שכינתא קדישתא ויתפלל ויבקש לרומם מעפר קרנה.

ובספר הקדוש ערבי נחל (פר' בלק דרוש ה) כתב וזל"ק: "ואחשוב שזהו הכוונה בנוסח התפלה (תפילת עמידה דימים נוראים) 'ובכן תן כבוד ה' לעמך'. שיש לדקדק, כי אל ה' הוא מדבר, והיה די באומרו תן כבוד לעמך".

"ויתכן, כי אנו משתוקקים יגלה כבוד מלכותו עלינו, ויתגדל כבודו על ידינו. בהתרבות כבודנו בעיני העמים, וידעו כל באי עולם כי הוא אלהים אמת, כמו שנתגדל כבודו על ידי צבא מעלה. אך להיות אין בצבא מעלה יצר הרע, ואין בכבודם שום מחשבה אחרת רק כבוד ה'. מה שאין כן האדם שיש בו יצר הרע, יש לחוש פן בהתגדל כבודנו יהיה בזה לנו איזה הנאה מכבוד זה".

"לכן מבקשים אנו מאתו יתברך שמו, יתן לעמו כבוד ה', שכל הכבוד שיקבלו לא יהיה בליבם שום נטות מחשבה שישגו הנאה מגודל כבודם. אלא שלא יהיה לנו שום תענוג, רק במה שעל ידי כבודנו נתגדל כבודו, ואז כבודנו נקרא כבוד ה'".

"והיינו תן כבוד ה' דייקא לעמך, וזהו 'תהילה ליראיך', כי תהילה גדולה היא לישראל להיות כבוד עצמם מאפס ותוהו נחשב להם, ואין מגמתם רק כבודו יתברך שמו" עכ"ל ט".

ובענין זה של התפילה לכבוד ה', הרי הדבר חמור הרבה יותר, כי בשאר בקשות שיש בהם גם צורך האדם יתכן שתתערב גם כוונת הפנייה במה שצריך גם לעצמו, ורצונו לקבל בשביל עצמו. לא כן בדבר זה שמתפלל על כבוד שמים, הרי צריך זהירות יתרה שלא יתערב פניה וכוונה ליהנות גם לעצמו מכבוד השכינה. ובדבר זה אפילו נגיעה קטנה פוסלת ח"ו, כשאין ליבו מלא בכוונה טהורה וזכה ונקיה לכבוד השם יתברך.

אכן כמו שנתבאר גם בתפילת הבקשות שהאדם מבקש ומתחנן צרכי עצמו, צריך תמיד לזכור ולכוון כבוד שמים שייצא מזה. כגון אם מבקש על הבריאות והבנים ובנות וכיוצא בזה, כדי שיוכל לעבוד השם יתברך בהשקט, ולקיים תכלית תפקידו בעולמו. ובכל דבר ודבר יתן דעתו לצורך שמים שייצא מכל דבר, ולא כבחינה של 'כלבין דצווחין הב ה', שאין חושבים ואין מכוונים כי אם צורך של עצמם ורצונם בלבד.

אדם שהוא נגוע בזה, ומלא תמיד רק ברצון עצמו ומחשב תמיד במה יקבל ומה צריך הוא בשביל עצמו, הרי גם בבקשות של שמיים יתערבו נגיעותיו וצרכיו בשביל עצמו. וכגון בתפילה שמבקשים בסיום השמונה עשרה: "יהי רצון מלפניך ה' או"א, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך, ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות". שלכאורה זו היא תפילה שכולה לשמים, על בנין בית המקדש והחזרת העבודה שתיערב לפניו כבשנים קדמוניות וכו'. – אך בעל האינטרס הקרוב תמיד רק אצל עצמו ותמיד יחשב ויתחשב מה יכול הוא 'להרוויח' בכל דבר, הרי גם בתפילה ובקשה זו יחשוב להרוויח בה, במה שיקבל הוא את חלקו בתורה, ויזכה להשגות הנעלות והגבוהות שבבנין בית המקדש, ושיקבל הוא את חלקו בעבודה וכדומה, הכל לטובתו ולצורכו האישי, במה שירוויח טובת הנאה ואינטרס אישי צר. ולא יתן את לבו כלל במה שנצרך הוא להתפלל ולבקש עבור השכינה הקדושה, ובמה שצריך לבקש על כבוד שמים בעולם, רחמנא ליצלן.

ובזה אפשר לבאר מ"ש זקני הק' זצוקללה"ה בתולדות אדם (לעיוהכ"פ) בטעם שצריכה קטורת דיום הכיפורים שתהא נכתשת 'דקה מן הדקה'.

וזל"ק: "ומחזירם למכתשת בערב יום הכפורים, ושוחקם יפה יפה כדי לקיים מצות דקה מן הדקה (כריתות ו:). ויש לדקדק, אם היה המצוה כך שתהיה דקה מן הדקה, אמאי לא ציוותה התורה שתהיה נוהגת בכל השנה, רק בערב יום הכפורים דווקא".

"ונוכל לבאר כו' הענין שביום הכפורים היה צריך להיות הקטורת דקה מן הדקה, כי 'חלבנה' שהוא אחת מסימני הקטורת מרמז על אנשים הפחותים כמאמר רז"ל (כריתות שם). וביום הכפורים שיכולים להתחבר עמהם יותר, מפני שמגיע גם להם הארה, צריכים לייחדם עם כל ישראל ביחוד גמור, ועל ידי זה תהיה להם גם כן עליה. ועל זה מרמז מלשון 'דקה מן הדקה', שנתערב הכל היטב ומתאחדים כראוי".

"ועוד נוכל לומר, כי זאת ידוע אשר כל אחד מישראל צריך להתוודות ביום הכיפורים על חטאיו. ובודאי על העבירות גדולות, הקנאה והתאוה והכבוד וכדומה, בודאי כל אחד עושה תשובה גמורה. אך אותן האנשים שלומדים ומתפללים ועושים מעשים טובים כל השנה, אך אינם בשלימות, כי יש בהם פניות ומחשבות זרות רחמנא ליצלן – אפילו הם נקיים מכל הנ"ל, רק שהתורה ומצוות המה בלא דחילו ורחימו, גם כן לא פרחת לעילא (תקו"ז תי"י, ח"ג כג:). ואיש אשר אלה לו הוא בעיניו צדיק גמור, שהוא לומד תמיד ועושה מצוות ומעשים טובים, ואינו שם אל לבו לעשות תשובה עבור כל הנ"ל, ולהעלותם לפני הבורא יתברך שמו. וזה נקרא בחינת 'דקה', שהוא עובד ה' לפי דעתו. ובערב יום הכיפורים צריך לראות שיהיה הבחינה דקה שלו 'מן הדקה', היינו שיראה להעלות לפני השם יתברך כל התורה ומצוות שעשה, ויקבל עליו להבא לעשות תורה ומצוות בדחילו ורחימו כראוי".

"וזוהו 'ומחזירם למכתשת בערב יום הכיפורים כדי לקיים מצות דקה מן הדקה'. הכוונה בזה שגם הדקה, הם התורה ומצוות ידיק היטב, שיהיו 'דקה מן הדקה', היינו שיהיו נקי מכל סיג" עכל"ק.

ולפי המתבאר זהו שורש עבודת יום הכיפורים, בדרך התייצבות בתפילה לפניו יתברך בהאי יומא רבא עילאה, לפשפש היטב בליבו ונפשו 'דקה מן הדקה' אם אין מתערבים בעבודתו פניות ונגיעות של רצונותיו האישיים, ושלא שייכים לרצון שמים ולכבוד השכינה. ולכן נצרכה קטורת של יום הכיפורים להיות 'דקה מן הדקה', משום אותה 'חלבנה' המתערבת בדק שבדק ברצונות של אדם בשביל עצמו, ומתערב מעט מן הפניות והרצונות שאינם לרצון של מעלה, ובכוח הכתשת 'דקה מן הדקה' שבקטורת היו ישראל מזדככים בעומק לבבם מכל אותם נגיעות פסולות, שיוכלו להתייצב ביום הכיפורים בלב טהור וזך לפני השם תטהרו.

ובנתיב יסודות דרכנו, יבואר מ"ש בפ"ק דמכילתין (יומא ט). שעל עיקר חורבן הבית הוא בעוון שנאת חנם, "ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים". והתמיהה מבוארת מעצמה, כיצד יתכן שמי שיש בליבו שנאת חנם יהיה יותר חמור משלש עבירות החמורות שבתורה, שהם ביהרג ואל יעבור.

אך ידוע הכלל (תהלים קכא, ה) "ה' צלך", שהשי"ת מתנהג עם האדם כמו הצל, שמתנועע בדיוק על פי תנועותיו. וכאשר איש ישראל שומר טינה ושנאה בלבבו ואינו יכול לסלוח על כך, גם השי"ת כמו כן אינו יכול לסלוח לו, והרי בכך הוא עוצר ומונע המחילה שלו, שכל עוונותיו מתפוקקים ואין אפשרות למחול עוונותיו ביום הכיפורים. כי איש זה רוצה רק בטובת עצמו האישית, ואינו יכול לוותר משלו כלום, ואם חטא אחד כנגדו יזכור את שנאתו לשנים רבות, ולכן חמורה היא שנאת חנם כל כך, שבעטיה קופצים עליו כל העבירות שעשה.

ויהא רעווא שנזכה להתייצב לפני השם יתברך כראוי בתפילת נעילה כראוי, וכהיסודות שנתבארו בזה. ובכך נזכה להמשיך שפע יום הכיפורים לתפילות כל השנה כולה, שנתפלל כראוי לעמוד לפני המלך ב"ה, ולבקש על כבוד השכינה וצרכי שמים כמבואר.

ובעיקר שנזכה מהרה להתגלות השכינה, לרומם מעפר קרנה, בביאת משיח צדקנו שיחזיר לב כל ישראל אל אביהם שבשמים, במהרה בימינו אמן.

מוצאי יום הכפורים תשס"ה לפ"ק פעיה"ק ירושלים תובב"א

מאמר יו"ט היה עושה לאוהביו

א

שני שלבים הם בברכה; א) גזירת הברכה למעלה במקור עליון. ב) חלות המשכתה והורדתה למטה לישראל.

מתניתין (דף ע"א) "ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש". להבין ענין היום טוב שהיה עושה הכה"ג לאוהביו במוצאי יוה"כ.

נראה בהקדים דברי כ"ק אא"ז זצוקללה"ה בתולדות אדם קדישא, פרשת תבוא (דף רמא טו"א); "בפסוק (דברים כח, ב) ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך. תיבת 'והשיגוך' אינו מובן, דלשון זה נופל על מי שירצה לברוח, דאף על פי כן ישיגהו, ומהיכי תיתי לברוח מן הברכות, שיצטרך לומר שישגהו. בשלמא גבי קללות שייך לומר

'והשיגוך', כי דרך האדם לברוח מקללות, על זה צריך לכתוב 'והשיגוך'. אבל הברכות - מי הוא זה שבורח מהם, עד שהוצרך להבטיחו שישגהו".

"גם למאי כתיב 'והשיגוך', הוא ודאי כשהקדוש ברוך הוא שולח ברכתו עד מהרה ירוץ דברו (תהלים קמז, טו), והצליח את אשר חפץ (ישעי' נה, יא)".

ותירץ בדרכו השלישית (דף רמב טו"ב בסופו); "או יאמר, כי הברכות נובעים ממקור העליון, וממקום קדוש יהלכו. ואם האדם שומר עצמו בקדושה וטהרה, אזי יהיה מקום לחול עליו הברכות. ואם ח"ו אינו מוכן כל כך לקבל, אזי הוא מונע מלחול עליו ההשפעה. וזהו בתחילה. אבל כשהברכה כבר שורה עליו, אז אפילו אם אחר כך נתקלקל בחטא חס ושלום - אף על פי כן הברכה לא אזלת ממנו, כי "מיהב קיהיב, משקל לא שקלי" (תענית דף כה ע"א), וממתינים לו מן השמים שיחזור בתשובה".

"וזהו פירוש הכתוב, 'והיה אם שמוע תשמע וכו'', ותהיה בקדושה ובטהרה, 'ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך', כפירוש התרגום 'וידבקונך', שיהיו דבקים בך תמיד, ולא יזיזו ממך, כי 'מיהיב קיהיב, משקל לא שקלי' וכנ"ל. ואפילו אם אחר כך לא תהיה בשלימות כל כך כנ"ל, מכל מקום ימתינו לו שישוב" עכ"ל ק".

למדנו מדברי קדשו, שבתחילה כאשר צריכה הברכה לבוא ולחול על האדם, צריך הוא להיות שמור בקדו"ט, ולהיות ראוי לחלות אותה הברכה עליו.

ובעומק דברי קדשו מבואר, שב' שלבים הם בברכה, מתחילה נובעת הברכה 'ממקור עליון', וזו עצם גזירת הברכה הנגזרת על האדם ממקור עליון, בא"ס ב"ה. והיינו החתימה שכתבו וחתמו לאדם, חיים וכ"ט לכאו"א לפי מה שהוא - בתחילת השנה.

ואחר כך ישנו שלב נוסף, של המשכת אותה הברכה על האדם לתת, להמשיכה בפועל שתחול בו, ובזה צריך הוא לשמירה מיוחדת באותה עת, כי בהגיע הברכה ממקור עליון קדוש מאוד, אינה יכולה לחול אלא במקום הראוי לה לפי ערך קדושתה, ושיהי' משומר כראוי.

ועל כך הבטיחנו הכתוב, לפי דרכו של התו"א, - מלבד את עצם גזירת הברכה - "והשיגוך", זו ההבטחה על המשכת השפע שיחול על האדם, וימצא כלים ראויים ומקום נכון לחול, ואז מכיון שחלה הברכה עליו, שוב משקל לא שקלי מיניה כמו שביאר בזה יפה.

ותו נראה להוסיף לפי דרכו, שהרבה פעמים שלא נחתמה גזירת הברכה לאדם, לפי מעשיו שהוא ראוי לה בדין ממש, אלא זכה לה מתוך רחמים וחסדים לפנים משוה"ד וכיוצא, שבזה ההכרח יותר שיהיה ראוי אליה לכהפ"ח במידת מה לחלות זו הברכה.

וכענין שכתב מרן החתם סופר זצלה"ה, שלפעמים זוכין להכתב וליחתם לחיים טובים, בזכות האבות ודורות הקודמים ולא בזכות החיים. וזל"ק (דרשות, דרוש לז"ך אלול תקצ"ו, דף שסז); "וע"פ דברים אלו נבין דברי חז"ל (פ"ב דערכין) דאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכפורים, והשיב הקב"ה ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני ויאמרו שירה וכו'. וי"ל כי אין ספרי חיים ומתים בכאן ספרים נכתבים, אלא גליון הנשמות פתוחה ומתוחה כל אחד ואחד שרשו עם אבות אבותיו עד למעלה למעלה וכו'. וכן לענין הטובה, בצדיק גמור משולשל מאבותיו כולם נשכרים, וכשהוא מעצמו צדיק בלי סיוע אבותיו הוא חשוב יותר".

"ויובן מ"ש לקמן (דברים ל, ה) 'והטיבך והרבך מאבותיך', ושוב כתיב 'ואתה תשוב ותשמע, כי ישיש ה' כאשר שש על אבותיך'. וקשה הא כבר כתיב 'והרבך מאבותיך'. אבל הכוונה מתחילה הטיבך והרבך מכח אבותיך, ואחר כך תעלה במדרגה ותשוב ותשמע עד שלא תצטרך וישיש ה' לך לטוב כאשר שש על אבותיך מעצמם כו" עכ"ל ק".

והיינו שמבאר החת"ס ענין "ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו" דסוגיא דערכין, שאין הכוונה לספרים הנכתבים ביום הדין, כדמבואר בסוגיא דר"ה (דף טז ע"ב) צדיקים נכתבים ונחתמים כו'. אלא הכוונה בכאן הוא על "גליון הנשמות, הפתוחה ומתוחה כל אחד ואחד שרשו עם אבות אבותיו עד למעלה".

ורצונו לומר בזה, שישנם הזוכים על פי 'ספרי החיים', שזוכים בדין ע"פ מעשיהם, ואינם צריכים לזכות אבותם המתים, וכשהוא מעצמו זוכה בלי סיוע מאבותיו הוא חשוב יותר". אמנם יש שאינם זוכים מכח ספרי החיים בלבד, ועל כך גליון הנשמות של דורות עולם פתוחה ומתוחה, לראות ולחפש עבורו בדורות קודמים, אם אפשר לזכותו מכח ספרי נשמות המתים בזכות אבותיו, אף כי מצד מעשיו אינו ראוי משלם לאותה הברכה.

והנה ברכה שכזו הבאה לאדם שלא בזכותו, כי אם בזכותם של מתים ואבותיו בדורות הקודמים, פשוט שאף היא באה עם חשבון מסוים, אלא שמתערבים בחשבון מידות הרחמים, וצירוף זכות אבות וכו'. אמנם צריך האדם מצידו שיהי' ראוי לקבלת אותה זכות, שלא תפול מעצמה על האדם, אף אם יש לו זכות אבות רבה ויקרה, צריך שיהיה לו לכה"פ נגיעה בדרכיהם ובמעשיהם, שיהי' לו עי"ז איזו שהיא שייכות וקשר עמהם ויוכלו להשפיע עליו, ויתחבר עם אותו שפע כידוע.

וכענין שכתבו בספה"ק, בפירוש מאמר אבא אליהו זכול"ט (דבי אליהו רבה פרק כה); "לפיכך הייתי אומר, שכל אחד ואחד מישראל, חייב לומר 'מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי', אברהם יצחק ויעקב, שלא קנו האבות העוה"ז והעוה"ב וימות בן דוד, אלא בשביל מעשיהם הטובים ות"ת" עכ"ל.

ורמזו בספה"ק המכוון, 'מתי יגיעו', שיהי' לכהפ"ח 'נגיעה' במעשי אבותי, אף אם להיות מעשיו ממש כמעשה אבותיו, אינם לפי מדריגתו עתה. מ"מ צריך לכהפ"ח נגיעה בהם, על ידי שיצמד בדרכיהם וידבק במידותיהם. וכגון אברהם אבינו ע"ה שורש מידת החסד, ויצחק מידת הגבורה, ויעקב תפארת. ובהתדבקו במידותיהם לצעוד בדרכיהם, בזה יש לו 'נגיעה' בהם, ויכול לזכות להמשיך השפע על עצמו בזכותם.

וכל זה נכלל בכלל 'והשיגוך', שמבטיח הכתוב, מלבד עצם גזירת הברכה וכתובה וחתימה לחיים טובים, שתזכה לכל האמצעים הדרושים ל"חלות" הברכה, ויהיו בידך הכלים הנכונים, להיות הברכה יכולה לבוא ולחול עלינו בימים הבעל"ט.

ב

העצה הראשונה להמשכת הברכה היא בבטחון עוז בטובו ית', ולפי זה ענין סעודת יו"ט במוצאי יוהכ"פ באה מעוצם הביטחון בקבלת עבודת היום

והנה העצה היעוצה להמשכת חלות הברכה, והורדתה מלמעלה למטה, מבואר בספרי קודש, שהיא על ידי מידת הביטחון, כאשר משים האדם עוז בטחונו בחי עולמים ב"ה, העושה לבדו את כל המעשים, ובוטח בטובו ית' שבודאי ישפיע עליו כל טוב הנצרך לו הגשמי והרוחני. - זו ההמשכה היותר טובה, להורדת שפע הטוב הנגזר על האדם, שיבוא ויחול אצלו למעשה, כי 'הבוטח בה' חסד יסובבנו' (תהלים לב, י), והבטחון הוא הממשיך ומוריד השפע מלמעלה למטה.

ובזה נראה הביאור בענין היו"ט והסעודה שהיה הכה"ג עושה במוצאי יוהכ"פ, שהראה בזה גודל בטחונו באלקים חיים, שבודאי חתם אותנו לחיים טובים בזה היום, והיתה המחילה לישראל, ונתקבלו תפילותיהם ובקשותיהם ברחמים וברצון לפני אדון כל.

כי השמחה והסעודה מורים על עוצם הבטחון, ובכך ממשיך חלות גזירת הברכה, שלא תשאר רק חתומה בספר, אלא בכוחו של יום טוב הלזה להמשיכה ולהורידה שתבוא ותחול בישראל למטה. כמו שנת' מתוך דברי התו"א שלא סגי בעצם גזירת הברכה, אלא צריכה 'להשיגו' לאדם, שתחול בו למעשה, כאשר יהי' שמור בקדו"ט וראוי לה לזו הברכה. ועיקרה של המשכת הברכה באה עם השפעת הבטחון, שהשפיע הכהן הגדול בסעודת יו"ט דמוצאי יוהכ"פ, ושמחתו הגדולה בעליית וקבלת תפילות ישראל ביום הקדוש.

ומדויק בלשון המשנה "יום טוב היה עושה", שהוא העושה זה היו"ט, ואין לו שום מקור אחר, שלא מצינו יו"ט ביום זה. אלא שהכה"ג היה ממציא ועושה זה היו"ט לפעול על ידו חלות המשכת הברכה למטה בישראל.

ג

עוד מפעולות היו"ט להמשכת חלות הברכה; (א) עי"י הלגימה המקרבת (ב) בהחדרת השמחה בעבודה. (ג) שריבה אהבים חדשים.

עוד נראה בכוונת היו"ט שעשה הכה"ג, בשביל "אוהביו", דהיינו להרבות אהבה וריעות בישראל, כאשר מבואר בש"ס (סנהדרין דף קג ע"ב) שגדולה הלגימה שבכוחה לקרב וכו' ע"ש. ולפיכך עשה הכה"ג יו"ט וסעודה בשביל "לאוהביו", שתתרבה האהבה והריעות בין ישראל.

ודבר זה ידוע בספה"ק, שמכוחה של האחדות בין ישראל, להמשיך ולהוריד השפע טוב שיבוא ויחול על ישראל, כאשר איש את רעהו יעזור, ומושיטים ידם באהבה וחיבת רעים, נעשה מזה יד גדולה המגעת עד כסה"כ, להביא משם המשכת השפע טוב לישראל. כאשר הביא כ"ק אאמור"ר זצללה"ה בספה"ט חלקת יהושע (מאמר שישי דף קעא) וזל"ק; "כמ"ש הרבי ר' משה לייב מסאסוב זצללה"ה (חדושי הרמ"ל ס"ק קיג), שעל ידי אחדות נותן כל אחד יד לחבירו, ונעשה יד גדולה ומגיע עד לשמים ומקבלים שפע" עכל"ק.

ואף גם זו היתה בכוונת הכה"ג, בסעודת הלגימה וקירוב לבבות ישראל זל"ז, שהיא סגולה לביטול הגזירות הקשות חלילה, ולהמשכת השפע טוב בברכה רבה.

*

ועוד יש להוסיף וליתן טעם לשבח, בסעודת יום טוב שעשה הכה"ג בצאתו בשלום מן הקודש. על פי אמרי זקני הקדוש זצללה"ה בדברי בינה, ששלמות גמר המצוה אינה יכולה לבוא רק מכח שמחת המצוה, ששמחת המצוה היא המשלמת אותה, ומביאה להשלמת תיקון והשפעת המצוה. ושיהי' רישומה ניכר והשפעתה נמשכת.

ולדברי קדשו ארווחנא דרך נוספת בטעם שמחתו הגדולה של הכהן הגדול, ויו"ט שהי' עושה לאוהביו. לפי שהי' חושש שמא מחמת חרדת הדין, לא נעשתה העבודה בשלמות השמחה כראוי, ע"כ הייתה שמחה זו להשלמת המצוה.

ואע"פ שאמרו בשלהי מסכת תענית (דף כו ע"ב) "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים", דמשמע שיש בו שמחה ביום זה. - מכל מקום מהולה בשמחתו של יום אימת וחרדת הדין, כמבואר בפיוט ונתנה תוקף על קדושת היום, שהוא נורא ואיום וכו', ואפילו המלאכים יחפזו וחיל ורעדה יאחזו מחמת יום הדין וכו'. ולפיכך להשלמת גמרה של מצוה, היה עושה הכהן גדול שמחה מיוחדת, שבוה תושלם העבודה, ותגיע לפעולת תיקונה הנכון, והשפעתה במרומים לטובתם של ישראל.

אף כי אותם המצוות והקרבות וכו' כבר נעשו במשך עבודת היום, יש אפשרות להשלימם ולתקנם למפרע. והעד בזה הוא מאמרו הנודע של הרבי הק' מלובלין זצוקלה"ה, ומרגלא בפומי' דמרן התולדות אדם זצללה"ה (פרשת נשא); "כמו שאמר הה"ק מלובלין זצ"ל על דברי חז"ל בערובין (דף יג ע"א) יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו. פירוש יפשפש במעשיו, שיפשפש אם עבר על מצות לא תעשה, או חיסר מצות עשה. וימשמש הוא, שימשמש במעשיו הטובים, אם עשה אותן בשלימות, אם לא נמצא בהם נפתול ועיקש ח"ו, אשר על ידי זה לא יהיו לרצון לפניו יתברך שמו, עד כאן דבריו. ואם ימשמש בהם היטב, בודאי יראה בהם חסרונות, שלא עשה אותם כראוי וכהוגן לפני גדלותו יתברך שמו וכו'" עכל"ק.

וכדברי קדשו מבואר במסילת ישרים (פרק ג בתוה"ד); "ודבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמרם 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשו שנברא - יפשפש במעשיו, ואכא דאמרי, ימשמש במעשיו'. ותראה ששני הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומועילות מאד, כי הנה הפשפוש במעשים הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו, אשר אינם הולכים על פי מצוות ה' וחקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבערם מן העולם".

"אך המשמוש הוא החקירה אפלו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בענינם איזה פניה אשר לא טובה, או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בבגד - לבחון הטוב וחזק הוא, או חלש ובלוי, כן ימשמש במעשיו - לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר זך ונקי" עכ"ל.

והרי לפנינו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, שישנה אפשרות של תיקון והשלמה למפרע למעשים טובים ומצוות שכבר נעשו, ואפשר עוד ל'משמש' בהם אחר שכבר נעשו, להשלים ולהחיות אותם המצוות מן המידות שחסרו בהם ודוק.

ואף בדין היתה סעודת מוצאי יום כיפור השלמה לעבודת היום. על ידי שמחת היום טוב שנהג הכה"ג לכבודו של יום, החדיר בזה חיות ושמחה בעבודת היום, שהיא שלמות המצוה כמבואר בדברי בינה הנ"ל.

ולזה היה עושה יום טוב לאוהביו, שאין האדם יכול לשמוח ביחידות, שזה מטבעה של שמחה שהיא באה באהבה ואחות רעים. וכשהאדם עושה שמחה, אינו יכול להסגר לבדו בחדרו ולשמוח, אלא צריך הוא לחבריו וידידיו שיבואו לשמוח עמו כידוע.

*

ועוד לאלוה מילין בענינה של זו הסעודת יום טוב שהיה עושה לאוהביו במוצאי יום הקדוש, על פי המבואר בפייט 'אשרי עין' הנאמר במוסף דיום הכיפורים אחר סדר העבודה, וזה"ל (מחזור חלקת יהושע ליום הכיפורים עמ' תשמ); "בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים נִתַּתְּ לָנוּ אֶת יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה וְכוּ', יוֹם אָסוּר בְּאֲכִילָה, יוֹם אָסוּר בְּשִׁתֵּי הַיַּי וְכוּ'. יוֹם שִׁימַת אֱהָבָה וְרַעוּת. יוֹם עֲזִיבַת קִנְיָה וְתַחֲרוּת" ע"כ.

נמצא טבוע בכוח מהותו של יום, "יום שימת אהבה ורעות, יום עזיבת קנאה ותחרות", ונתרבתה האהבה בין אדם לחבירו. ונמצא נתרבו כמו"כ גם לכהן גדול אוהבים מחודשים מכוחו של יום הכפורים. כאשר עזבו ישראל כל השנאה וקנאה ותחרות, ונתאחדו יחדיו כאיש אחד בלב אחד.

ובזה יש לומר בדרך צחות, "ויום טוב היה עושה לאוהביו", כאשר נתחדשו לו עתה אוהבים מחודשים, מכוחו של יום, כאשר נתפייסו ישראל זה עם זה, כדין חובת היום שנת' אתמול בשלהי דרשת כל נדרי עי"ש. ועזבו כולם הקנאה ושנאה ותחרות שביניהם. ולשמחת חידוש אלו הרעים ואוהבים שנתוספו לו ביום זה, צירפם לסעודתו ועשה יום טוב לכבודם. – שעל ידי זה מתקרבים יותר, ומקיימים אהבתם להמשך ימות החול, אפילו לא ביום כיוה"כ, כדמוכח בגמ' סנהדרין הנ"ל, שזהו מכוחה של הלגימה, שעל ידה תמשך האהבה והידידות להימים הבאים עלינו לטובה, ולא רק שיהיו אוהבים וידידים ביום הכיפורים וד"ל.

תכלית דברינו, שזו היא עבודת יום טוב דמוצאי יום הכיפורים, להמשכת השפע שאנו בטוחים בחסדו הגדול, שכתב וחתם אותנו לחיים ולברכה, ונעשה עמנו נסים גדולים. כמבואר בדברי הטור הנודעים (או"ח סי' תקפא) שזהו אופיה של אומה זו, ששמחים בימים הללו על אף היותם ימי דין "לפי שיודעים שהקב"ה יעשה להם נס" עכ"ל. – ולהמשכת זו השפע שנגזר, נקבע יו"ט זה מחמת כל הענינים המבוארים, בהוכחת והחדרת הבטחון בישועת ה'. והרבות האחדות בין ישראל. והחדרת השמחה והחיות במצוות היום. והוספת הרעים והאוהבים.

יתן השי"ת שנזכה להמשכת שפע הטוב ממרומים, להתברך בשנה טובה ומבורכת, עדי נזכה כולנו לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

להצטרפות לרשימת התפוצה שילחו מייל לכתובת m0732951213@gmail.com